

Sotsiaalkaitseministri määruse „Toote ja teenuse funktsionaalsed ligipääsetavusnõuded ja nõuded nende kohta antavale teabele“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta¹ (edaspidi ka *direktiiv* või *ligipääsetavuse direktiiv*) nõuetega ühtlustatakse teatud toodete ja teenuste ligipääsetavusega seotud regulatsiooni siseturul. Direktiiv võetakse suures osas Eesti õigusesse üle toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadusega (LiPS), mis on praegu Riigikogu menetluses (511 SE). LiPS-iga ei hõlmata valdavat osa direktiivi lisades sätestatud nõuetest.

Käesoleva määrusega võetakse Eesti õigusesse üle toodetele ja teenustele kohalduvad direktiivi I ja V lisas sätestatud funktsionaalsed nõuded, millest ettevõtja peab lähtuma toote või teenuse ja selle kohta antava teabe ligipääsetavuse tagamisel. Tegemist on uue rakendusakti terviktekstiga.

Määruses on sätestatud see, milliseid funktsioone peab toode või teenus täitma, kuid see, kuidas täpselt ühe või teise nõude täitmiseni jõuda, on jäetud lahtiseks arvestusega, et nõuded peavad jätma ruumi innovatsioonile. Funktsionaalsete ligipääsetavusnõuete aluseeldus on see, et tarbijale tuleb pakkuda alternatiive. Teisisõnu peavad toode ja teenus ning nende kohta antav teave olema tarbijale hoomatavad rohkem kui ühe meelega.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Määruse eelnõu on välja töötanud töörühm, kuhu kuulusid Sotsiaalministeeriumi (edaspidi ka SoM), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi ka MKM), Rahandusministeeriumi (edaspidi ka RaM), Siseministeeriumi (edaspidi ka SiM) ja Kultuuriministeeriumi (edaspidi ka KuM) esindajad.

Seletuskirja autorid on SoMi võrdsuspoliitikate osakonna nõunik Meelis Joost (626 9702, meelis.joost@sm.ee), Eesti alalises esinduses Euroopa Liidu juures tegutsev sotsiaalala erialadiplomaat Kati Keel (+32 2227 3929, kati.keel@mfa.ee), MKMi ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna osakonna metroloogia ja vastavushindamise nõunik Triinu Sillamaa (625 6391, triinu.sillamaa@mkm.ee), MKMi ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna osakonna digimajanduse nõunik Maarja Mere (715 3419, maarja.mere@mkm.ee), MKMi sideosakonna nõunik Elena Reilent (639 7666, elena.reilent@mkm.ee), MKMi transpordi arengu ja investeringute osakonna juhataja Indrek Gailan (6 397 664; indrek.gailan@mkm.ee), RaMi finantsteenuste poliitika osakonna juhataja asetäitja Thomas Auväart (611 3633, thomas.auvaart@fin.ee), SiMi pääste- ja ohutuspoliitika osakonna nõunik Kadi Luht-Kallas (612 5034, kadi.luht-kallas@siseministeerium.ee), KuMi kunstide osakonna kirjandusnõunik Asta Trummel (628 2223, asta.trummel@kul.ee), KuMi audiovisuaalnõunik Siim Rohtla (628 2338, siim.rohtla@kul.ee) ja KuMi õigus- ja varahaldusosakonna õigusnõunik Siiri Pelisaar (628 2225, siiri.pelisaar@kul.ee).

Eelnõu juriidilise ekspertiisi on teinud SoMi õigusosakonna õigusnõunik Virge Kuningas-Turu (626 9114, virge.kuningas-turu@sm.ee). Seletuskirja mõjude osa on koostöös teiste seletuskirja autoritega koostanud SoMi analüüsi ja statistika osakonna nõunik Marion Rummo (teenistussuhe peatatud) ja SoMi analüüsi ja statistika osakonna juhataja Hede Sinisaar (626 9732, hede.sinisaar@sm.ee).

Eelnõu on keeleteimetanud RaMi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteimetaja Virge Tammaru (626 9320, virge.tammaru@fin.ee).

¹ ELT L 151, 07.06.2019, lk 70–115.

1.3. Märkused

Määrus on otseselt seotud EL-i õigusega, kuivõrd määrusega võetakse üle ligipääsetavuse direktiivi I ja V lisas olevad nõuded.

Määrus on kooskõlas ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga, mille kohaselt peavad konventsiooniosalised rakendama asjakohaseid meetmeid, et tagada puudega inimestele teistega võrdsel alustel ligipääs muu hulgas teabele ja suhtlusele, sealhulgas info- ja kommunikatsioonitehnoloogiale ja -süsteemidele.

Määrus on seotud Riigikogu menetluses oleva LiPS-i eelnõuga (511 SE), kuivõrd määrus antakse LiPS § 4 lõike 4 alusel.

Määrus on kooskõlas Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga 2021–2023, mille kohaselt parandatakse elukeskkonna, teenuste ja toodete ligipääsetavust kõigi valdkondade üleselt.²

Määrus ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määrus on jaotatud kuueks peatükiks:

1. peatükk „Üldsätted“
2. peatükk „Üldised ligipääsetavusnõuded“
3. peatükk „Tootepõhised erinõuded“
4. peatükk „Teenusepõhised erinõuded“
5. peatükk „Funktsionaalse toimivuse kriteeriumid“
6. peatükk „Rakendussätted“

Üldsätted ja üldised ligipääsetavusnõuded on määruses sätestatud eespool, sest need nõuded kehtivad ühtviisi kõigile määruse kohaldamisalas olevatele toodetele ja teenustele ning nende kohta antava teabe andmisele. Seejärel on nii toodete kui teenuste puhul eraldi sätestatud üldnõuetele lisanduvad sektoripõhised erinõuded. Viimases peatükis sätestatakse alternatiivsed nõuded, mis kohalduvad siis, kui eelnevalt sätestatu ligipääsetavust piisavalt ei taga. See saab juhtuda tehnoloogia arengu käigus. Seega tuleb 5. peatükis sätestatut rakendada olukorras, kus varasemates peatükkides sätestatut rakendada ei saa või ei täida nende rakendamine enam määruse eesmärki.

Määrus on koostatud seoses toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadusega, millega võetakse üle ligipääsetavuse direktiiv. Määrusega võetakse üle direktiivi I ja V lisa. Direktiivi II lisa sisaldab soovituslikke näiteid direktiivi I lisa ligipääsetavusnõuete järgmiseks. Direktiivi II lisa näiteid on kasutatud ka määruses sätestatud nõuete selgitamisel.

Määruse 1. peatükis sätestatakse kohaldamisala ja terminid. Terminid on defineeritud põhjusel, et neid ei ole tänaseni õiguslikult defineeritud, ent neid mainitakse määruses läbivalt.

Paragrahvis 1 sätestatakse kohaldamisala.

Paragrahvi 1 lõikes 1 sätestatakse, et määruse nõudeid kohaldatakse LiPS-i kohaldamisalasse kuuluvatele toodetele ja teenustele ning nende kohta antavale teabele.

² Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2021–2023, p 5.20. Kättesaadav Vabariigi Valitsuse veebilehelt: <https://valitsus.ee/media/3803/download>.

Paragrahvi 1 lõikes 2 sätestatakse kohaldamisala täpsustus teenuse puhul. Täpsustuse järgi tuleb määruse nõudeid kohaldada teenusele ka siis, kui teenust osutatakse veebilehe või mobiilirakenduse kaudu.

Paragrahvi 1 lõikes 3 sätestatakse riigihangete kohaldamisalasse jäämise ulatus. Kohaldamisalasse jääb vaid selline riigihange, mille ese kuulub LiPS-i kohaldamisalasse ning mille kavandatav kasutaja on füüsiline isik. Ühtlasi on sätestatud, et nõudeid tuleb arvestada riigihanke alusdokumentide tehnilise kirjelduse koostamisel.

Riigihanke seaduse § 88 lõikes 8 sätestatakse üldiselt, et tehnilise kirjelduse koostamisel tuleb võtta arvesse puudega inimeste võimalikke kasutusvajadusi. Viidatu kannab eesmärki muuta hankelepingu ese kasutatavaks kõigile. Käesoleva määruse nõuded on üldisest nõudest täpsemad, sätestades konkreetselt nõuded, millest tuleb hankelepingu eseme tehnilise kirjelduse koostamisel ligipäätavuse tagamiseks lähtuda (§-d 15 ja 23). Nõuded kohalduvad vaid sellisele riigihanke objektiks olevale tootele ja teenusele, mis kuulub LiPS-i kohaldamisalasse ning mille kavandatav kasutaja on füüsiline isik.

Paragrahvi 1 lõikes 4 sätestatakse kohaldamisala välistus, mille kohaselt ei kohaldata määruse nõudeid iseteenindusterminali pakendil olevale teabele toote paigaldamise, hooldamise, ladustamise ja äraviskamise kohta ning selle kohta veebist leitavale teabele. Välistus sätestamisel on lähtunud direktiivi I lisa II jaos sätestatust. Toodete ligipäätavaks muutmise nõuete eesmärk on see, et puudega tarbijad saaksid tooteid iseseisvalt kõrvalise abita kasutada. Iseteenindusterminalid peavad olema ligipäätavad, kui neid kasutatakse teenuste osutamisel. See tähendab, et iseteenindusterminalide paigaldamise, hooldamise, ladustamise ja äraviskamisega tegeleb ettevõtjast teenusepakkuja, mitte tarbija. Seega puudub vajadus kohaldada ligipäätavusnõudeid iseteenindusterminali pakendil olevale teabele.

Paragrahvis 2 sätestatakse järjestikjuhtimise, kasutajaliidese ja kasutajaliidese komponendi terminid.

Termin *järjestikjuhtimine* tähendab, et toodet on võimalik navigeerida ette määratud järjekorras, kasutades kasutajaliidest, nt võimaldades kasutajal teha järjestikuseid klahvivajutusi, mis vajaks tavaliselt mitut samaaegset klahvivajutust. Seesugust alternatiivi peenmootorsele juhtimisele võib vajada kasutaja, kellel on piiratud liikumisvõime, sh probleemid hoidmise, haaramise, haarde vabastamisega hiire, klaviatuuri jmt kasutamisel. Abiks on ka toetavad riistvara kohandused (nt laiendatud klaviatuurid piiratud peenmootorika kontrolliga kasutajale või mini-klaviatuurid kasutajale, kellel on peenmootorika üle kontroll, kuid piiratud liigutamisolatus) ning tarkvaraprogrammid (nt Sticky Keys ehk kleepuvate klahvide funktsioon).

Terminid *kasutajaliides* ja *kasutajaliidese komponent* on defineeritud vastavalt standardile ETSI EN 301 549³. Kasutajaliidese komponent võib olla interaktiivne või mitte. Kasutajaliidese üksust tuleb siin mõista olemina (entiteet).

Paragrahvis 3 sätestatakse ligipäätavuselemendi termin.

Ligipäätavuselement on teatud tootele või teenusele või selle kohta antavale teabele juurdepääsu võimaldav osa, omadus või tunnusjoon, näiteks sularahaautomaadile lisatud kõrvaklappide kasutamise võimalus koos tehnilise lahendusega, mis võimaldab pimedal inimesel kasutada sularahaautomaati iseseisvalt, samal ajal säilitades isikuandmete kaitse.

Paragrahvis 4 sätestatakse *reaalajas teksti* termin.

³ EN 301 549 V3.1.2 (2021-03) „Accessibility requirements for ICT products and services“ ja selles viidatud standardid: ISO 9241-110:2006 „Ergonomics of human-system interaction -- Part 110: Dialogue principles“; ISO 9241-171:2008: „Ergonomics of human-system interaction-Part 171: Guidance on software accessibility“.

Termin *reaalajas tekst* on defineeritud vastavalt direktiivi artiklis 3 kasutatud definitsioonile. Reaalajas teksti on vastuvõtjal võimalik kohe lugeda, ootamata, kuni saatja on oma lause või sõnumi koostamise lõpetanud. See võimaldab kurtidel teksti vestluslikult kasutada, umbes nii, nagu kuulev inimene saab kuulata kedagi tegelikus ajas rääkimas.

Paragrahvis 5 sätestatakse *tugiteenuse* ja *tugitehnoloogia* terminid.

Tugiteenus on kasutajatoe, kõnekeskuse, tehnilise toe, edastus- või koolitusteenus, mille eesmärk on toetada toote ja teenuse puudega inimestele ligipääsetavaks muutmist, näiteks kasutajasõbralikkuse tuvastamiseks sihtrühma esindajate poolt korraldatav koolitus (nt iseteenindusterminali kasutamiseks).

Termin *tugitehnoloogia* on defineeritud vastavalt direktiivi artiklis 3 kasutatud definitsioonile. Tugitehnoloogia võib olla nii madaltehnoloogiline kui kõrgtehnoloogiline (nt eriotstarbeline arvuti). See võib olla riistvara (nt protees, paigaldussüsteem, positsioneerimisseade, ratastool, jalutaja, traksid, elektritõstuk, pliiatsihoidja), arvutiriistavara (nt spetsiaalne lüliti, spetsiaalne klaviatuur, osutusseadmed, punktkirjaekraan), arvutitarkvara (nt ekraanilugeja, suhtlusprogramm, ekraani suurendustarkvara), samuti võib see olla kaasav või spetsiaalne õppematerjal või õppekava, abitehnoloogia või selle tarkvara. Tugitehnoloogia aitab inimesi, kellel on raskusi rääkimise, kirjutamise, mäletamise, osutamise, nägemise, kuulmise, õppimise, kõndimise ja paljude muude funktsioonidega. Erinevad puuded nõuavad erinevaid tugitehnoloogiaid. Tugitehnoloogiaks saab pidada ka selliseid eraldi süsteeme (mis tahes kaasatud abitehnoloogiaga), mida info- ja sidetehnoloogia (edaspidi IKT) otseselt küll ei toeta, kuid mida saab juhtida võrgu kaudu ühendatud süsteemi või muu kaugühenduse kaudu.

Määruse 2. peatükis sätestatakse nõuded toote või teenuse kohta teabe esitamisele, toote funktsionaalsusele, kasutajaliidesele ja toote pakendile ning teenuse osutamisele.

Paragrahvis 6 sätestatakse nõuded tootega seotud teabe esitamisele.

Paragrahvi 6 lõigetes 1–3 sätestatakse, et toote toimimise, kasutamise ja ligipääsetavuselementide kohta antav teave võib olla esitatud toote sees või selle peal või sellega kaasas olevas kasutusjuhendis või leitav muul viisil, nt veebilehelt. Täpsemalt on välja toodud, milliseid teabe elemente silmas peetakse – teave toote kasutamise kohta ning selle kohta, kuidas neid funktsioone aktiveerida ja kuivõrd koostalitlusvõimelised on need funktsioonid abistavate tugitehnoloogiatega. Mõte on selles, et teave peab olema avalikult ligipääsetav.

Paragrahvi 6 lõikes 4 sätestatakse nõuded tootele (kas toote sisse või selle peale) märgitud teabele, mis hõlmab muu hulgas infot märgistuse, kasutusjuhiste ja hoiatuste kohta. Nõuded puudutavad teabe esitamise viise (direktiivi I lisa I jao p 1).

Paragrahvi 6 lõike 4 punktis 1 sätestatakse, et teave peab olema tehtud hoomatavaks rohkem kui ühe meeleeelundi kaudu (visuaalselt, auditiivselt, taktiliselt jne). See tähendab, et kui teave on esitatud viisil, mis eeldab konkreetse meelee funktsioneerimist, näiteks nägemisvõimet (nt kui teave on esitatud paberil kirjalikult), tuleb sama teave esitada lisaks ka viisil, mis selle meelee (nägemisvõime) funktsioneerimist ei eelda (nt teave on esitatud taktiliselt ehk kombatavalt või kirjalik teave on tehtud kättesaadavaks veebilehelt abivahendite kaudu). Teabe esitamine ei pea siiski piirduma üksnes kahe meeleeelundiga. Oluline on, et teave oleks tehtud kättesaadavaks eeldatava kasutaja vajadusi arvestades kasutajale tajutaval viisil, sh abivahendeid kasutades.

Paragrahvi 6 lõike 4 punktis 2 sätestatakse, et teave esitatakse arusaadaval ja kasutajale tajutaval viisil. Arusaadaval viisil on esitatud selline teave, mis on jälgitav (lihtsas keeles, väldib võimalikult palju žargooni ja kasutab võimalikult vähe lühendeid) ja ennustatav (teabe osad esitatakse loogilises järjestuses ja on loogilise paiknevusega). Tajutaval viisil on esitatud selline teave, mis on rohkem kui ühe meeleeelundi kaudu hoomatav, kusjuures teabe sisu ei kaota kohandamisel konteksti. Kohandatavus tähendab, et tuleks luua sisu, mida saab teavet või struktuursust kaotamata eri viisidel (nt lihtsama küljenduse abil) esitada. Teabe erinevad osad peavad olema

üksteisest eristatavad (nt pimedal ja vaegnägijal on lugemise asemel võimalik teavet kuulata või taktiliselt kombata; kurtidel ja vaegkuuljatel on audiitvise teabe saamiseks võimalik kuulamise asemel teavet lugeda).

Paragrahvi 6 lõike 4 punktis 3 sätestatakse, et trükkkirja omaduste valikul peab teave arvestama eeldatavaid kasutaja vajadusi. Seega tuleb tekstilise teabe edasiandmisel arvestada vaegnägijast kasutaja vajadusi. Kiri peab olema piisavalt kontrastne, piisava suurusega (s.o kirjakraadiga) ning tähe-, rea- ja lõiguvahega, kusjuures oluline on kasutada võimalikult arusaadavat kirjatüüpi (ingl k *font*) ja vältida ilukirja meenutavaid kirjatüüpe. Kus võimalik, peavad tähe-, rea- ja lõiguvahed olema kohandatavad.

Paragrahvi 6 lõikes 5 sätestatakse nõuded toote kohta veebilehelt või muul viisil leitavale teabele, mis hõlmab muu hulgas infot paigaldamise, hooldamise, ladustamise ja äraviskamise kohta. Nõuded puudutavad teabe esitamise viise ning hõlmavad ka eelmises lõikes sätestatud nõudeid (direktiivi I lisa II jao punkt b).

Paragrahvi 6 lõike 5 punktis 1 sätestatakse, et teave peab olema esitatud tekstiformaadis, mida saab kasutada eri viisidel kasutatava ja rohkem kui ühe meelega hoomatava alternatiivse abiformaadi loomisel. Tekstile alternatiivide pakkumine on peamine viis, et muuta informatsioon kättesaadavaks erinevate meeleeelundite kaudu (nt visuaalselt, audiitvise või taktiliselt) vastavalt kasutaja erivajadusele, näiteks saab nägemispuudega inimene esitatud teksti alternatiivina punktikirjamasinat kasutades punktikirjas kombata või kuulata, kasutades ekraanilugejat.

Paragrahvi 6 lõike 5 punktis 2 sätestatakse, et mittetekstilisele sisule tuleb esitada alternatiivne sisu. Nõude eesmärk on tagada mittetekstilisele sisule (pilt, video, animatsioon vms) tekstiline alternatiiv, et seda saaks kasutajate vajadustest lähtuvalt muuta, näiteks suureks kirjafondiks, punktikirjaks, kõneks, sümboliteks või lihtsustatud keeleks, mida puudega inimesed saaksid kasutada alternatiivse infoallikana.

Paragrahvi 6 lõike 5 punktis 3 sätestatakse, et lisaks lõike esimeses kahes punktis sätestatud nõuetele kohaldatakse toote kohta veebilehelt või muul viisil leitavale teabele ka § 6 lõikes 4 sätestatud nõudeid.

Paragrahvi 6 lõikes 6 sätestatakse nõuded tootega kaasas olevas kasutusjuhendis märgitud teabele ja ka veebilehelt leitavale teabele, mis hõlmab infot toote ligipääsetavusfunktsioonide, toote märgistuse, kasutamise ja hoiatuste kohta (direktiivi I lisa I jao p 1). Nõuded puudutavad teabe sisu ja esitamise viise, hõlmates ka kahes eelmises lõikes sätestatud nõudeid.

Paragrahvi 6 lõike 6 punktis 1 sätestatakse, et teave peab sisaldama toote kasutajaliidese ja funktsionaalsuse kirjeldust. Kirjeldus esitatakse määruse §-s 7 sätestatud nõudeid arvestades. Eraldi tuleb välja tuua info, kas tootel on määruse §-s 7 sätestatud asjakohased omadused.

Paragrahvi 6 lõike 6 punktis 2 sätestatakse, et teave peab sisaldama abivahenditega liidestatava tark- ja riistvara kirjeldust, millele tuleb lisada tootega katsetatud abivahendite loetelu. Näiteks, arvutile lisatakse teave, kas ja kuidas saab arvutit liidestada Braille' kirja klaviatuuriga, jalaga juhitava hiire- või klaviatuurisüsteemiga, samuti lisatakse loetelu, millist ekraanilugemise rakendust või muud eriotstarbelist tarkvara on kindlasti võimalik arvutisüsteemiga ühendada.

Paragrahvi 6 lõike 6 punktis 3 sätestatakse, et tootega kaasas olev kasutusjuhend või veebilehelt leitav juhend toote ligipääsetavusfunktsioonide ning toote märgistuse, kasutamise ja hoiatuste kohta peab vastama § 6 lõikes 4 tootel teabe esitamisele ning lõike 5 punktides 1 ja 2 veebilehel teabe esitamisele sätestatud nõuetele.

Paragrahvis 7 sätestatakse nõuded toote funktsionaalsusele ja kasutajaliidesele (direktiivi I lisa I jao p 2). Toote funktsioonid määravad selle, kuidas kasutaja toodet kasutada saab ning milliseid võimeid tal selleks vaja on. See tähendab sisuliselt seda, millist riistvara saab kasutada (nt hiir, puuteplaat, juhtkuul), kuidas sisendit tuleb anda (nt klikkides, lohistades, trükkides), kuidas sisu

kasutajale edastatakse (nt visuaalselt, auditiivselt), millised muud vahendid ja milliste muude seadmete ja rakendustega tarkvara saab ühildada, sh abistav riist- ja tarkvara.

Kasutajaliidese all on silmas peetud eelkõige toote enda sees olevat operatsioonisüsteemi osa, mis muudab toote sellele seatud eesmärgil kasutatavaks, näiteks on kasutajaliidesteks arvuti operatsioonisüsteemide erinevad kihid, st ilma nende kasutajaliidesteta näeks kasutaja ainult musta ekraani, aga kasutajaliidese kihtidega (nt graafilise kasutajaliidese kihtidega) on kasutajal võimalik infot tajuda ja tegevusi teha. Seega ei ole toodet ja selle kasutajaliidest tihti võimalik eraldiseisvalt vaadelda. Kasutajaliidese funktsionaalsus tähendab siin seega ka seda, et toote funktsioonid sisaldavad (peavad sisaldama) mingisuguseid konkreetseid väljundeid, näiteks ei või põhjustada silmade valgustundlikkust (värvispekter on osa kasutajaliidestest) või peab võimaldama visuaalsete elementide tajumist muude meelte kaudu.

Paragrahvi 7 lõikes 1 sätestatakse üldnõudena, et toode ja selle kasutajaliides peab sisaldama omadusi, elemente ja funktsioone, mis võimaldavad puudega inimese ligipääsu tootele ning seda tajuda, kasutada, mõista ja juhtida. Nõue tuleneb direktiivi I lisa I jao punktist 2.

Paragrahvi 7 lõikes 2 sätestatakse funktsionaalsuse nõuded, millele toode peab kindlasti vastama (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunktid i–n).

Paragrahvi 7 lõike 2 punktis 1 sätestatakse, et toote töörežiimid peavad olema kasutatavad ka suure ulatuvuse ja jõu puudumise korral. Sisuliselt on selle nõudega pandud paika, et toode peab olema opereeritav piisavalt madalalt või paiknema piisavalt madalal, et eeldatav kasutaja sellele füüsiliselt ligi pääseks, samuti ei või toodet olla füüsiliselt raske kasutada. Seega tuleb kasutajaliidese tööelementide paigutamisel võtta arvesse ratastooli kasutajate vajadusi, aga ka kasutajate erinevusi üldiselt. Kui toote kasutamine nõuab käsitsi toiminguid, tuleb kasutajale pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis võimaldab toote funktsioone kasutada selliste alternatiivsete toimingute abil, mis käsitsi manipuleerimist ega käte jõudu ei vaja. See võib tähendada toote riistvaralist kohandamist (nt disainida tootele juurde juhtkuul, puuteplaat, juhtkang) ja ka tarkvaralist kohandamist, mis kohandab riistvara funktsioone (nt hääljuhimine, klaviatuur ekraanil) või tehniliste abivahenditega (nt Braille' klaviatuuriga või kuvariga) toote ühildusvõime parandamist.

Paragrahvi 7 lõike 2 punktis 2 sätestatakse, et toode ei või põhjustada valgustundlikkushoogude vallandumist. Valgustundlikkushoogude all on siin silmas peetud mistahes füüsilisi reaktsioone (nt krambid või migreenihoog). Kui IKT pakub visuaalseid töörežiime, tuleb kasutajale pakkuda vähemalt ühte sellist töörežiimi, mis minimeerib valgustundlikkushoogude tekitamise potentsiaali, näiteks saab piirata pindala ja vilkumise sagedust. Muu hulgas loetakse, et füüsilisi reaktsioone võib esile kutsuda mistahes animatsioon või video, mis vilgub rohkem kui 3 korda sekundis.

Paragrahvi 7 lõike 2 punktis 3 sätestatakse, et toode peab pakkuma kasutajale alternatiivi biomeetriliste tunnuste tuvastamisele ja kontrollimisele. Ka biomeetrilise tuvastusmeetodi puhul suurendab erinevatel bioloogilistel omadustel põhinevate tuvastustunnuste kasutamine tõenäosust, et puudega kasutajal on olemas vähemalt üks määratud bioloogilistest omadustest (nt sõrmejäljed, silma võrkkesta muster, hääl, nägu).

Paragrahvi 7 lõike 2 punktis 4 sätestatakse, et toode peab olema funktsionaalselt järjepidev ning võimaldama suhtluseks aega piisavalt ja paindlikult.

Paragrahvi 7 lõike 2 punktis 5 sätestatakse, et toote tark- ja riistvara peab võimaldama toote liidestamist tugitehnoloogiatega. Kui eeldatav kasutaja ei suuda kasutada standardset riist- ja tarkvara (nt kuvarit või klaviatuuri), peab ta saama kasutada abistavat riist- ja tarkvara, et suhelda tarkvaraga alternatiivsete meetodite kaudu. Näiteks, pime kasutaja peab saama kasutada ekraani lugemise tarkvara, mis muudab kõne tekstiks ja võimaldab seeläbi ekraanil näidatavat kuulata või kasutada heliväljundisse sisestatavaid kõrvaklappe, et saada iseteenindusterminalilt häälkäsklusi; motoorse piiranguga kasutaja peab saama klaviatuuri kasutamise asemel kasutada hääljuhimistarkvaralist liidest; kuulmispiiranguga kasutaja peab saama kasutada telefoni, millega

ühildub kuuldeaparaat. Takistused tark- ja riistvara kasutamisel tekivad siis, kui tarkvara on loodud viisil, mis abistavate tehnoloogiatega ei ühildu.

Paragrahvi 7 lõike 2 punktis 6 sätestatakse, et kasutaja eraelu puutumatus peab toote ligipääsetavuselementide kasutamisel olema kaitstud. Sisuliselt tähendab see, et ligipääsetavuse tagamiseks kasutatavate funktsioonide puhul tuleb tagada kasutaja privaatsus. Sellised lahendused on teatud andmete (nt õiguslike, finants- ja isikuandmete) kontrollimisel kasutajale näiteks maskeeritavate tähemärkide suulise versiooni pakkumata jätmine ning privaatseks kuulamiseks isiklike peakomplektide (kõrvaklappide) ühendamise võimaldamine.

Paragrahvi 7 lõikes 3 sätestatakse, et ka toote poolt võimaldatud teabevahetus peab olema teostatav rohkem kui ühe meelega. Eraldi on välja toodud meeled, millele tuleb pakkuda alternatiive (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkt a). Milline täpselt peab olema pakutav alternatiiv, ei ole sätestatud. Selle valiku teeb ettevõtja ja see sõltub toote disainilahendustest.

Paragrahvi 7 lõikes 4 sätestatakse alternatiivide esitamise kohustus tootes kasutatavale kõnele ja häälele (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkt b). Kõne ja hääle all on silmas peetud suuliselt loodud helisid, sh kõne, vile, klõpsud jms. Kui toode nõuab kasutajalt vokaalset sisendit, tuleb tagada, et toode võimaldaks vähemalt ühte toimimisviisi, mis vokaalväljundi genereerimist kasutajalt ei nõua (nt klaviatuuri, pliitsi-, puutetundliku kasutajaliidesed).

Paragrahvi 7 lõikes 5 sätestatakse nõuded tootes kasutatavatele visuaalsetele elementidele üldiselt (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkt f). On oluline, et visuaalse elemendi juures oleks võimalik kasutajal reguleerida visuaalse elemendi intensiivsust ja vähendada nõutavat vaatevälja. Kui kasutajaliidese olulised omadused sõltuvad sügavuse tajumisest, on eeldatavale kasutajale abi ka funktsioonide eristamise täiendavate meetodite pakkumisest.

Paragrahvi 7 lõikes 6 sätestatakse nõuded tootes kasutatavale visuaalsele elemendile (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkt c) iseäranis siis, kui seda kasutatakse suhtlemiseks ja teavitamiseks. Visuaalne paindlikkus tähendab siin visuaalse elemendi kontrastsuse, heleduse ja suurenduse reguleerimise võimalikkust. Visuaalne element peab olema kasutajaliidese juhtimiseks kasutatava programmi ja abivahendiga koostalitlusvõimeline. Piiratud nägemismeelega kasutaja võib kasu saada ka visuaalsele elemendile mittevisuaalsest ligipääsust.

Paragrahvi 7 lõikes 7 sätestatakse nõuded tootes kasutatavale helile. Kasutajal peab olema võimalik seadistada heli tugevust ja kiirust ning kasutada tõhustatud helifunktsioone, sealhulgas ümbritsevast keskkonnast tulenevate segavate helisignaali vähendamist ja kuuldu selguse parandamist. Sisuliselt on abiks see, kui saab suurendada helitugevust kõrgemal sagedusalal, suurendada heli selgust, vähendada taustamüra.

Paragrahvi 7 lõikes 8 sätestatakse tootes kasutatavate värvide ja helisignaali kasutamisele alternatiivide pakkumise kohustus (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunktid d ja e). Silmas on peetud värvi ja helisignaali, mida tootes kasutatakse teabe edastamiseks, tegevuse näitamiseks, vastuse nõudmiseks või elementide tuvastamiseks. Visuaalsete töörežiimide hulgas peab toode pakkuma sellist visuaalset töörežiimi, mis ei nõua kasutaja värvitaju, näiteks kui kasutajaliidese olulised funktsioonid on kodeeritud värviga, tuleb pakkuda funktsioonide eristamiseks täiendavaid meetodeid. Helisignaali kasutamise alternatiiviks sobivad näiteks visuaalsed ja kombatavad kasutajaliideseid.

Paragrahvi 7 lõikes 9 sätestatakse nõuded tootele, mis vajab manuaalset juhtimist ja kasutamist (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkt h). Nõutud on järjestikjuhtimise võimalus, samuti peab olema võimalik kasutada eristatavaid osi kompimise teel. Alternatiivide tuleb pakkuda peenmotoorsele juhtimise võimalusele. Eeldatav kasutaja ei pruugi olla võimeline sooritama muu hulgas pigistus (näpistamist), randme keeramist, kitsast haaret või samaaegset käsitsi tegevust kahe käega. Seepärast on vajalik tagada ühe käega, järjestikune toote kasutamine ja juhtimine. Alternatiiviks võivad siin sobida ka näiteks kõne kasutatavad kasutajaliideseid.

Paragrahvis 8 sätestatakse nõuded toote pakendile (direktiivi I lisa II jao punkt a).

Paragrahvi 8 lõikes 1 sätestatakse, et toote pakend ise peab olema ligipääsetav, näiteks on toote pakendi avamise asukohta suunavad nooled või kiri selgelt taustast eristuv ning pakendit saab avada ka vähenenud mootorsete oskustega inimene. Samuti peab olema ligipääsetaval kujul teave, mis pakendil on tarbija jaoks lisatud eesmärgiga tagada toote maksimaalne eeldatav kasutamine puudega inimeste poolt. Iseäranis peab olema ligipääsetav teave, mis puudutab pakendi avamist, sulgemist, kasutamist ja äraviskamist.

Paragrahvi 8 lõikes 2 sätestatakse, et võimaluse korral tuleb märkida pakendile teave selles oleva toote ligipääsetavusomaduste kohta. Ka see teave tuleb esitada ligipääsetaval kujul, näiteks peab mobiiltelefoni pakendil olema kirjas (ka taktiilselt punktikirjas), kui telefon sisaldab puudega inimese jaoks ligipääsetavuselemente.

Paragrahvis 9 sätestatakse nõuded teabe esitamisele teenuse osutamisel.

Paragrahvi 9 lõikes 1 sätestatakse nõuded teenuse osutamisega seotud teabe sisule (direktiivi V lisa p 1). Teavet tuleb esitada teenuse toimimise kohta ning teenuse osutamisel kasutatava toote ligipääsetavusomaduste, abivahendite, teenuse elementidega koostalitlusvõime ja teenusega seose kohta.

Paragrahvi 9 lõikes 2 sätestatakse nõuded teenuse osutamisel esitatava teabe esitamise viisidele (direktiivi V lisa p 2). Ka teenuse osutamisel esitatav teave peab olema tehtud hoomatavaks rohkem kui ühe meeleeelundi kaudu, esitatud arusaadaval ja kasutajale tajutaval viisil ning trükikirja omaduste valikul peab olema arvestatud eeldatavaid kasutajavajadusi. Lisaks sätestatakse, et teenuse osutamiseks vajalikku elektroonilist teavet esitatakse järjepideval ja sobival viisil selliselt, et see on tajutav, kasutatav, arusaadav ja töökindel (vt ka § 10 lõike 2 selgitusi).

Teave on tajutav, kui seda esitatakse kasutajale viisil, mida ta suudab tajuda, näiteks saab veebilehe tajutavuse parandamiseks mittetekstilisele sisule (pilt, video, animatsioon vms) lisada tekstilise kirjelduse, mida puudega kasutaja saab alternatiivse infoallikana kasutada. Kogu teabe sisu peab olema kättesaadav, sealhulgas abivahendiga (nt nägemispiiranguga inimesel on lugemise asemel võimalik saada teavet auditiivsete töörežiimide või taktiilselt kombatavate töörežiimide vahendusel; kuulmispiiranguga inimesel on helilise teabe puhul kuulamise asemel võimalik teavet lugeda ja saada viipekeele vahendusel). Teabe tajutavuse juures on oluline ka see, et teave oleks kättesaadavas tekstiformaadis ning sobiva suuruse ja kujuga kirjafondis.

Teave on kasutatav, kui see on kasutajale kättesaadav piisavalt kaua (nt selle lugemiseks on piisavalt aega) ja piisavalt selgelt navigeeritavalt (nt konkreetset sisu on võimalik lihtsalt leida).

Teave on arusaadav, kui see on esitatud võimalikult lihtsas keeles ning teabe sisu ja teave kasutajaliidese toimimise kohta on mõistetavad (esitatud loogilisel kujul, konstantselt ühte moodi). Teksti sisu peab olema kasutaja poolt loetav ka abistava tehnoloogiaga, kusjuures tuleb tagada, et teave, mis on vajalik selle mõistmiseks, on olemas.

Teave on töökindel, kui seda on võimalik saada erinevate abivahendite ja tugitehnoloogiate kasutamise kaudu.

Paragrahvi 9 lõikes 3 sätestatakse, et tugiteenuse osutamisel ja selle kohta antav teave tuleb esitada ligipääsetavalt, sealhulgas ligipääsetavate sidevahendite abil (direktiivi V lisa p 3).

Paragrahvis 10 sätestatakse nõuded teenuse osutamisele (direktiivi I lisa III jao punktid a ja c).

Paragrahvi 10 lõikes 1 sätestatakse, et teenuse osutamisel tuleb tagada kasutatava toote ligipääsetavus, kusjuures järgida tuleb kõiki asjakohaseid tootele kehtestatud ligipääsetavusnõudeid. Nõude sisuks on, et teenuseosutajal on kohustus kasutada ligipääsetavaid tooteid. On selge, et tootjal on kohustus toota ja levitajal levitada ligipääsetavusnõuetele vastavaid

tooteid. Nõuete rikkumise korral vastutab ettevõtja, kes oma kohustusi ei täitnud. Kui ligipääsetavusnõuete järgimise kohustust rikkus tootja ning teenuseosutaja ei olnud ega pidanud olema rikkumisest teadlik, vastutab tootja. Kui ligipääsetavusnõuete järgimise kohustust kasutada teenuse pakkumisel ligipääsetavaid tooteid rikkus teadlikult teenuseosutaja, vastutab tootja kõrval ka teenuseosutaja. Samal põhimõttel langeb vastutus ka teistele ettevõtjatele (nagu volitatud esindaja, importija, levitaja ehk turustaja).

Paragrahvi 10 lõikes 2 sätestatakse, et veebileht ja mobiilsideseadmel põhinev teenus muudetakse ligipääsetavaks järjepideval ja sobival viisil, tehes see tajutavaks, kasutatavaks, arusaadavaks ja töökindlaks. Veebileht ja mobiilirakendus on käsitatavad teenuse osadena, mitte tootena või teenusena eraldiseisvalt. Nõue tähendab sisuliselt seda, et veebileht ja mobiilsideseadmel põhinev teenus vastab igal ajahetkel selleks koostatud ja kehtivatele standarditele. Veebilehtede ligipääsetavuse kohta on avaliku sektori veebilehtedele kehtestatud Euroopa Liidu digiligipääsetavuse standard EN 301 549, mis põhineb rahvusvaheliselt tunnustatud WCAG standardil. Euroopa Komisjonil on plaanis enne ligipääsetavuse direktiivi kohaldumist (28. juunil 2025. aastal) kehtiv digiligipääsetavuse standard üle vaadata ja seda kohandada, võttes arvesse ka teatud erasektori veebilehti. Veebilehe ja mobiilsideseadmel põhineva teenuse ligipääsetavaks tegemise nõue lähtubki nimetatud standardis kasutatud neljast põhimõttest: tajutavus, talitlusvõimelisus, mõistetavus, töökindlus.

Tajutavuse põhimõtte sisuks on nõue, et teavet ja kasutajaliidese komponente tuleb kasutajatele esitada viisil, mida nad suudavad tajuda. Nii tuleb näiteks pakkuda alternatiive heli ja videot puudutavale sisule. Tekstivälist sisu peab saama muuta teisteks vormideks (nt suurtrükk, punktkiri, kõne, sümbolid, lihtsam keel). Alternatiive tuleb pakkuda eellindistatud või reaajas edastatavale helisalvestisele (nt kõiki helisid kajastavad sünkroonsed subtiitrid, tekstiline sisukirjeldus, videokirjeldus). Tajutavuse põhimõtte hõlmab ka viisi, kuidas veebilehe või mobiilirakenduse sisu esitatakse. Sisu loomisel tuleb silmas pidada, et seda peab saama esitada erineval viisil, kaotamata konteksti. Kasutajal peab olema võimalik ja mugav sisu lugeda ka ekraanilugejaga. Esiplaani sisu peab saama taustast eraldada.

Talitlusvõimelisuse põhimõtte sisuks on nõue, et kasutajaliidese komponendid ja navigeerimine peavad olema kasutatavad. Kõikidele veebilehe osadele peab pääsena ligi klaviatuuri abil. Sisu lugemiseks ja kasutamiseks peab olema kasutajale eraldatud piisavalt aega, näiteks seansi aegumise korral tuleb esitada hoiatus ning seansi aega peab olema võimalik pikendada (nt netipanga kasutamisel). Vältida tuleb sellise veebilehe või mobiilirakenduse sisu kujundamist, mis võib kutsuda esile füüsilisi reaktsioone, nagu krambid või migreenihoog. Veebilehte peab olema võimalik kasutada ka erinevate klaviatuuriväliste sisendite kaudu.

Mõistetavuse põhimõtte sisuks on nõue, et teave ja kasutajaliidese toimimine peavad olema arusaadavad. Tekstiline sisu peab olema loetav ja arusaadav (nt lihtne keel, võõrkeeled eksaanilugejale arusaadavad ja loetavad). Veebilehe ja mobiilirakenduste kuvamine ja kasutamine peavad olema loogilised ja ennustatavad (nt linkide endine järjekord ei muutu, teemade otsingunupp on alati samas kohas, teatud teave on alati ühes ja samas kohas). Kasutajale tuleb vigade parandamine ja vältimine teha mugavaks (nt teksti sisestusabi kuupäeva vormindamisel, vigade selgelt eristuvalt märkimine ja abitekst vigade parandamiseks).

Töökindluse põhimõtte sisuks on nõue, et sisu peab olema piisavalt töökindel selleks, et seda saaksid usaldusväärselt tõlgendada väga erinevad kasutajaagendid, sealhulgas tugitehnoloogiad. Sisuliselt peab veebileht töötama erinevate tehnoloogiatega.

Määruse 3. peatükis sätestatakse tootepõhised erinõuded. Need nõuded kohalduvad tootele sektoripõhiselt lisaks üldnõudetele.

Paragrahvis 11 sätestatakse nõuded iseteenindusterminalile (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkti o punkt i). Nõuded seatakse ainult nendele iseteenindusterminalidele, mis on seotud direktiivi ja seega ka LiPS-i kohaldamisalas olevate teenustega (direktiivi art 2 p 1 alapunkt b ja LiPS § 2 lg 3), nagu sularaha- või makseautomaadid, piletiautomaadid, mis väljastavad füüsilisi pileteid

teenustele ligipääsuks (nt sõidupileteid väljastavad automaadid, pangakontori järjekorrapileteid väljastavad masinad), registreerimisautomaadid ja teavet pakkuvad interaktiivsed iseteenindusterminalid, sealhulgas interaktiivsed teabeekraanid. Seega on iseteenindusterminalid seotud eelkõige transpordi- ja finantsteenustega. Iseteenindusterminalide alla lähevad ka makseterminalid, mis on aga kaetud laiemalt ega ole piiratud ainult direktiivi ja seega LIPS-i kohaldamisalas olevate teenustega.

Paragrahvi 11 punktide 1 ja 2 kohaselt peab iseteenindusterminal sisaldama kõnesünteesi tehnoloogiat ja võimaldama kasutada isiklike kõrvaklappe. Kõnesünteesi tehnoloogia on teatud tüüpi abitehnoloogia, mis loeb ekraanile ilmuva teksti valjusti ette ehk teisendab kirjutatud sõnad heliks. Eestikeelset kõnesünteesi⁴ arendab Eesti Keele Instituut koostöös Tartu Ülikooliga keeletehnoloogia teadus- ja arendustegevuse programmi „Eesti keeletehnoloogia 2018–2027“ raames. Keskendutakse baastehnoloogia loomisele ja tugevdamisele ning need arendatakse võimalikult liidestusvalmis, et ka iseteenindusterminalid saaksid kerge vaevaga eestikeelset kõnesünteesi kasutada. Privaatseks kuulamiseks peab iseteenindusterminal võimaldama isiklike peakomplektide (kõrvaklappide) ühendamist. Seeläbi on täidetud ka kasutaja eraelu puutumatus tagamise nõue (§ 7 lg 2 p 6).

Paragrahvi 11 punktide 3 ja 4 kohaselt peab iseteenindusterminal piiratud reageerimisaja korral esitama kasutajale hoiatusteate rohkem kui ühe meelega kaudu ning võimaldama pikendada kasutamiseks eraldatud aega.

Paragrahvi 11 punkti 5 kohaselt peab iseteenindusterminal olema piisava kontrastsusega ning kompimise teel eristatavate klahvide ja juhtseadistega, kui need on olemas. Klahvide ja juhtseadiste olemasolu ei ole tingimata kohustuslik. Siin on mõeldud, et kui iseteenindusterminali kasutamiseks on ette nähtud klahvid, siis on tootja nende disainis arvestanud ka nägemispuude ja vähenenud mootorikaga tarbijatele klahvide kasutamise ligipääsu tagamisega, näiteks on klahvidele lisatud Braille' kirjas nende funktsioonid ning klahvid on piisavalt suured ja muust pinnast eristuvad kompimise teel kasutamiseks. Iseteenindusterminali ekraani piisava kontrastsuse tagamine on kohustuslik.

Paragrahvi 11 punkti 6 kohaselt peab iseteenindusterminal helisignaali kasutamisel olema ühilduv Euroopa Liidu tasandil olemasolevate abivahendite ja tugitehnoloogiatega, sealhulgas kuulmistehnoloogiatega, nagu kuuldeaparaadid, telecoil-süsteemid, kohleaarsed implantaadid ja kuulmise abivahendid.

Paragrahvi 11 punkti 7 kohaselt peab iseteenindusterminal võimaldama puudega kasutaja ligipääsu ligipääsetavuselementi aktiveerimata. See tähendab, et näiteks isikliku peakomplekti liidestamisel iseteenindusterminaliga ei pea tarbija täiendavaid seadistusi tegema.

Paragrahvis 12 sätestatakse nõuded e-lugerile. E-lugeril peab olema funktsioon teksti audioesitluseks.

Paragrahvis 13 sätestatakse nõuded elektroonilise side teenuse osutamisel kasutatavale terminalseadmele, millel on interaktiivne andmetöötlusvõime (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkti o punkt iii). Terminalseade on tehniline seade või selle osa, mis ühendatuna ühenduspunktist võimaldab saata, töödelda või vastu võtta kõnet või edastada andmeid. Lihtsustatult on terminalseadme näol tegemist elektroonilise side teenusele ligipääsu loomiseks vajaliku tarbija lõppseadmega ehk seadmega, mis peab tarbijal olemas olema, et tal oleks juurdepääs elektroonilise side teenusele (nt nutitelefon, ruuter). Nõude sisuks on, et terminalseade oleks kasutatav piiratud meeltega tarbija poolt.

Paragrahvi 13 lõikes 1 sätestatakse, et kui seadmel on lisaks hääle edastamise võimalusele ka teksti edastamise võimalus, peab see võimaldama reaajas tekstiedastust (RTT, ingl k *real-time text*) ja toetama kõrgetasemelisi (HiFi, ingl k *high fidelity*) audioseadmeid. Reaajas

⁴ Häälte näidised kättesaadavad veebilehtedel www.eki.ee/heli/ ja <https://neurokone.ee/>.

tekstiedastuseks loetakse teksti sisestamise või loomise ajal teksti vastuvõtjale edastamist ehk reaajas teksti on vastuvõtjal võimalik kohe lugeda, ootamata, kuni saatja on oma lause või sõnumi koostamise lõpetanud. See võimaldab kuulmispuudega inimesel kasutada teksti vestluslikult umbes nii, nagu kuulev inimene saab kuulata kedagi reaajas rääkimas.

Paragrahvi 13 lõikes 2 sätestatakse, et kui seadmel on lisaks teksti ja hääle edastamisele ka video edastamise võimekus, peab seade tagama tervikvestluse kasutamist, sealhulgas sünkroniseeritud häält, reaajas tekstiedastust ja videoresolutsiooni, mis võimaldab suhtlust viipekeeles.

Paragrahvi 13 lõikes 3 sätestatakse, et seade peab olema ühildatav traadita kohtvõrgu ühendusel (sh Wi-Fi ja sinihammas ehk *bluetooth*) kuulmistehnoloogiatega, näiteks kuuldeaparaate peab olema võimalik ühendada sinihamba vahendusel nutitelefoniaga.

Paragrahvi 13 lõikes 4 sätestatakse, et toote funktsioonid ei või häirida tugitehnoloogia toimimist. Nii võib tootel olla ka mehhanism, mis neid häireid ületada võimaldab.

Paragrahvis 14 sätestatakse nõuded audiovisuaalmeedia teenustele ligipääsuks kasutatavale terminalseadmele, millel on interaktiivne andmetöötlusvõime (direktiivi I lisa I jao p 2 alapunkti o punkt iv). Nõuded puudutavad seadmeid, mis peavad tarbijal olemas olema, et tal oleks juurdepääs audiovisuaalmeedia teenustele (nt digiboks, digimuundur, nutipult). Eeldatavale kasutajale tuleb kättesaadavaks teha terminalseadme kaudu edastatavad teenuse ligipääsetavuselemendid valimise, juhtimise, isikustamise ja abivahendisse edastamise kohta, näiteks hääljuhise võimekusega digiboks.

Paragrahvis 15 sätestatakse nõuded riigihanke objektiks olevale tootele (direktiivi I lisa VI jao p 1). Nõuded kohalduvad vaid sellisele riigihanke objektiks olevale tootele, mis kuulub LiPS-i kohaldamisalasse ning mille kavandatav kasutaja on füüsiline isik. Ühtlasi on sätestatud, et nõudeid tuleb arvestada riigihanke alusdokumentide tehnilise kirjelduse koostamisel (vt määruse § 1 lg 3).

Paragrahvi 15 lõigetes 1 ja 2 sätestatakse, et riigihanke objektiks olev toode peab vastama määruses kehtestatud üldistele ligipääsetavusnõuetele toote ja selle kohta antava teabe kohta (direktiivi I lisa VI jao p 1 alapunktid a ja b).

Paragrahvi 15 lõikes 3 sätestatakse, et riigihanke objektiks oleva toote pakendi, sealhulgas sellele esitatava teabe ligipääsetavusele kohaldatakse toote pakendile määruses kehtestatud nõudeid. Samuti kohaldatakse määruses kehtestatud nõudeid riigihanke objektiks oleva toote kohta veebilehel ja muul viisil antavale teabele (direktiivi I lisa VI jao p 1 alapunkt c).

Määruse 4. peatükis sätestatakse teenusepõhised erinõuded. Need nõuded kehtivad teenusele sektoripõhiselt lisaks üldistele nõuetele.

Paragrahvis 16 sätestatakse nõuded elektroonilise side teenusele (direktiivi I lisa V jagu). Kuigi elektroonilise side teenus sisaldab kolme elementi (internetiühenduse teenus, isikutevahelise side teenus ja muu sideteenus), hõlmavad LiPS ja ka LiPS-i alusel antav käesolev määrus vaid kahte elektroonilise side teenuse elementi: internetiühenduse side teenus ja isikutevahelise side teenus. Välistatud on muu sideteenus, s.o on teenus, mis seisneb tervikuna või peamiselt signaalide edastamises, sh masinatevaheline sideteenus (nt elektrinäitude edastamine). Seega kehtivad määruses sätestatud nõuded vaid elektroonilise side teenusele, nagu kaabelvõrgu teenus ja andmeside (internetiühendus), ning isikutevahelise side teenusele (nt tavapärase telefoni- ja mobiiltelefoniteenus ning Skype'i, Viberi jt kaudu helistamine, samuti Skype'i ja Viberi grupivestlused). Elektroonilise side teenus hõlmab ka hädaabiühendust.

Paragrahvi 16 lõikes 1 sätestatakse, et teenus peab lisaks hääle ja teksti edastamisele võimaldama reaajas tekstiedastust. Kui lisaks häälele ja tekstile kasutatakse ka videot, peab teenus võimaldama sünkroniseeritud tervikvestlust. See tähendab, et heli, pilt ja tekst peavad tervikvestluse korral toimima sünkroonis.

Paragrahvi 16 lõikes 2 sätestatu kohaselt peab elektroonilise side teenus (antud juhul hädaabiühendus) tagama Häirekeskusele võimaluse kasutada hädaabiteatele vastamisel teate saamisega ühesugust vormingut. Näiteks, kui hädaabiteade esitatakse video teel, peab sellele saama vastata samuti video teel, kusjuures heli ja video peavad toimima sünkroonis. Kui hädaabiteade esitatakse kirjalikult (nt SMS), peab sellele saama ka kirjalikult (nt SMS-iga) vastata. Hädaabiteadet peab olema võimalik esitada ka häält ja teksti kasutades, samuti võib hädaabiteate esitamise võimalusi kombineerida. Hädaabiühenduse ajal peab elektroonilise side teenuse osutaja tagama, et heli, tekst ja video edastatakse sünkroonselt.

Hädaabiühendus on defineeritud elektroonilise side seaduse § 2 punktis 8³ kui ühendus isikutevahelise side teenuse kaudu helistaja ja Häirekeskuse vahel, mille eesmärk on saada hädaabi. Hädaabiteadete menetlemise nõudeid täpsustatakse päästeseaduse § 5 lõike 4 alusel kehtestatud siseministri 13. juuni 2017. a määruses nr 26 „Hädaabiteadete menetlemise kord ja hädaabiteadete menetlemise toimimisele esitatavad nõuded“. Häirekeskus menetleb teateid, mis saabuvad hädaabiühenduse kaudu. Hädaabiteatele tuleb vastata eelnimetatud määruses sätestatud nõuete kohaselt. Häirekeskus võtab kasutusele infotehnoloogilised lahendused, mille kaudu võimaldatakse kõigil, sh rahvusvahelise rändlusteenuse kasutajatel, võtta võrdselt ja tasuta ühendust Euroopa ühtse hädaabinumbri 112. Sealjuures tagatakse kahepoolne suhtlus Häirekeskuse ja ühenduse võtja vahel ning reaajas tekstiedastuse võimalus, samuti tehakse kindlaks ühendusevõtja asukohainfo.

Paragrahvis 17 sätestatakse nõuded teenusele, millega antakse ligipääs audiovisuaalmeedia teenusele (direktiivi I lisa IV jao punkt b).

Paragrahvi 17 lõikes 1 sätestatakse, et teenus peab pakkuma tajutavaid, kasutatavaid, arusaadavaid ja töökindlaid elektroonilisi saatekavasid, mis annavad teavet ligipääsetavusfunktsioonide kättesaadavuse kohta.

Paragrahvi 17 lõikes 2 sätestatakse, et teenus peab tagama audiovisuaalmeedia teenuse ligipääsetavuselementide täieliku edastatuse, piisava kvaliteedi, heli ja video sünkroniseerituse ning võimaldatuse kasutajal kuva ja kasutust seadistada.

Paragrahvi 17 lõike 3 punktides 1–4 sätestatakse audiovisuaalmeedia teenuse ligipääsetavuselemendid: subtiitrid vaegkuuljale ja kurdile, audiokirjeldus, subtiitrite pealelugemine ja viipekeelne tõlge. Subtiitrid vaegkuuljale ja kurdile on sisult audiovisuaalmeedia audiosisu mõistmiseks vajaliku kõne ja muu helilise teabe (nt heliefektid, muusika, naer, kõneleja isik ja asukoht) sünkroniseeritud visuaalne ja/või tekstiline narratiiv. Audiokirjeldus on dialoogiga põimitud täiendav kuuldav narratiiv, mis kirjeldab audiovisuaalmeedia visuaalse sisu olulisi aspekte, mida ainuüksi audiosisust mõista ei saa. Sisuliselt on tegemist videot kirjeldava jutustusega. Subtiitrite pealelugemine on tekstiline narratiiv audiovisuaalmeedia audiosisu suulise osa (kõne) mõistmiseks. Viipekeelne tõlge on audiovisuaalmeedia audiosisu suulise osa (kõne) mõistmisele suunatud visuaal-motoorne modaalsus.

Paragrahvis 18 sätestatakse nõuded lennu-, bussi-, raudtee- ja veeliikluse kaugliini sõitjateveoteenusele (direktiivi I lisa IV jao punkt c). LiPS § 2 lõike 3 punktiga 5 hõlmatakse kohaldamisalasse teatud sõitjateveoteenuse elemendid (veebileht, mobiilsideseadmepõhine teenus, elektrooniline pilet, elektroonilise piletimüügi teenus, transpordialase teabe andmine, reaajas reisiteabe andmine, interaktiivne teabeekraan ja iseteenindusterminal). Välja toodud elementide pakett kehtib kaugliinidele tervikuna.

Paragrahvi 18 lõikes 1 sätestatakse, et teenuse osutamisele ja teenusega seotud teabe andmisele määrusega kehtestatavad üldnõuded kehtivad ka lennu-, bussi-, raudtee- ja veeliikluse kaugliini sõitjateveoteenusele.

Paragrahvi 18 lõike 2 punktides 1–4 sätestatakse konkreetselt, milline teave peab teenuse osutamisel olema esitatud ligipääsetavalt: teave sõiduki, ümbritseva taristu ja tehiskeskkonna

ligipääsetavuse kohta ning abi kohta puudega kasutajale; teave aruka piletimüügisüsteemi ja selle funktsioonide kohta; reaalamal reisijateave; teave lisateenuste kättesaadavuse kohta. Teave aruka piletimüügisüsteemi ja selle funktsioonide kohta hõlmab näiteks teavet elektroonilise broneerimise kohta. Reaalamal reisijateave on näiteks ajakavad, teave liiklushäirete, ühendusteenuste ja muude transpordiliikidega edasi reisimise võimaluste kohta. Teave lisateenuste kättesaadavuse kohta hõlmab näiteks infot jaamapersonali kohta, infot rikkis liftide või selliste teenuste kohta, mille osutamine ei ole ajutiselt võimalik.

Paragrahvis 19 sätestatakse nõuded linna- ja linnalähitranspordi ning piirkondliku transpordi sõitjateveeteenusele (direktiivi I lisa IV jao punkt d). Linna- ja linnalähitranspordi ning piirkondliku transpordi all mõistetakse valla-, linna- või maakonnaliine. Neile kehtivad üksnes interaktiivsetele iseteenindusterminalidele ette nähtud ligipääsetavusnõuded. Sättes tuuakse välja, et teenuse osutamisel kasutatavad iseteenindusterminalid peavad olema ligipääsetavad vastavalt neile käesoleva määrusega kehtestatavatele nõuetele. Kuna LiPS-i kohaldamisalast jäävad välja sellised interaktiivsed iseteenindusterminalid, mis on sõidukitesse, õhusõidukitesse, laevadesse või veeremisse püsivalt paigaldatud osad, ei puutu sõidukitesse integreeritud iseteenindusterminalid ka siin asjasse.

Paragrahvis 20 sätestatakse nõuded finantsteenusele (direktiivi I lisa IV jao punkt e). Kohustatud isikuteks on kõik need ettevõtjad, kes Eestis vastavaid finantsteenuseid osutavad või võivad osutada ehk pangad, investeerimisühingud, investeerimisfondid, krediidiandjad ja kredidivahendajad ning makseasutused ja e-raha asutused.⁵

Direktiivi lisa viidatakse tarbijale mõeldud pangandus- ja finantsteenuste (LiPS-is *finantsteenused*) nõuete juures eraldi makseteenustele, mis on, arvestades pangandusteenuste määratlust direktiivis (ja LiPS-is), mõnevõrra ebatäpne, sest makseteenus on samuti pangandus- ja finantsteenus. Direktiivi järgi tuleb nõudeid kohaldada kõikidele pangandus- ja finantsteenustele, kuid seejuures nimetatakse direktiivi I lisa punktis e eraldi just makseteenustega seotud ligipääsetavusnõudeid. Taoline rõhuasetus on põhjendatud, sest tegemist on teenusega, millega inimesed iga päev muude teenuste ja toodete tarbimisel kokku puutuvad. Maksetehing on rahaliste vahendite sissemaksmine, ülekanndmine või väljamaksmine. Finantsteenuse turvalisus ja selle tagamiseks rakendatavad meetmed peavad samuti olema tarbijale arusaadavad ja tajutavad. Maksetehingute kontekstis on siinkohal nimetatud ka makseinstrumendi blokeerimist. Makseinstrument on vahend, mille kaudu antakse maksejuhise makseteenuse kasutamiseks, näiteks algatatakse makse. Makseinstrumendina toimib näiteks pangakaart, mobiiliäpp, nutikell.

Paragrahvi 20 lõikes 1 sätestatakse, et teenuse osutamisel pakutavad autentimisviisid, elektroonilised allkirjad, maksejuhiste andmine ja maksetehingute täitmine ning rakendatavad turvameetmed peavad olema tajutavad, kasutatavad, arusaadavad ja töökindlad (vt § 10 lõike 2 selgitust).

Paragrahvi 20 lõikes 2 sätestatakse, et teenuse osutamisel antav teave peab olema arusaadav. Teabe keerukus ei või ületada Euroopa Nõukogu Euroopa keeleõppe raamdokumendi taset B2 (kõrgem kesktase).

Paragrahvis 21 sätestatakse nõuded e-raamatu teenusele (direktiivi I lisa IV jao punkt f).

Paragrahvi 21 lõikes 1 sätestatakse, et kui e-raamat sisaldab tekstile lisaks ka heli, tuleb tekst ja heli esitada sünkroonselt. See võimaldab näiteks vaegkuuljal e-raamatu sisust paremini aru saada, toimides sarnaselt emakeelsete subtiitritega televisioonis ja filmide puhul. Vaegkuuljatel on erinev heli kuulmise võimekus, mistõttu on sünkroonne esitamine lahendus, et sisu jõuaks tõrgeteta toote tarbijani.

⁵ Täpsem info ja statistika Eestis tegevusloa saanud finantsasutuste kohta on kättesaadav Finantsinspektsiooni kodulehel: <https://www.fi.ee/et>.

Paragrahvi 21 lõikes 2 sätestatakse, et e-raamatu digitaalne fail peab teenuse osutamisel võimaldama tugitehnoloogial nõuetekohaselt toimida. Säte on vajalik, kuna tehnilise mittesobivuse korral tekivad ebakõlad, mis ei võimalda erinevaid tugitehnoloogiaid (nagu ekraaniluger jt) kasutada ning pakutav sisu muutub mitteligipääsetavaks.

Paragrahvi 21 lõike 3 punktides 1–4 sätestatakse, et teenuse osutamisel peab puudega kasutajal olema võimalik: pääseda ligi e-raamatu sisule; navigeerida e-raamatu sisus ja kujunduses; tajuda e-raamatu struktuuri; kasutada e-raamatut paindlikult, omades valikuvõimalusi sisu esitamisel. Nõuded on eelkõige vajalikud nägemispuudega inimesele, kes kasutab e-raamatut abivahendiga, et tagada võimalikult paindlik navigeerimine ning sisu kättesaadavus.

Paragrahvi 21 lõikes 4 sätestatakse, et e-raamatu sisu alternatiivsed esitusviisid ja koostalitlus mitmesuguste tugitehnoloogiatega peavad olema tajutavad, arusaadavad, kasutatavad ja töökindlad (vt § 6 lõike 2 selgitust).

Paragrahvi 21 lõikes 5 sätestatakse, et e-raamat peab olema leitav metaandmete kaudu ligipääsetavuselementide kohta esitatud teabe järgi. Kuna metaandmed kirjeldavad e-raamatut (autor, pealkiri, maht, kasutamise viis, erinõuded seadmele jms), peavad need vastama määruse §-s 6 sätestatud teabe esitamise nõuetele ehk olema kättesaadavad, et kasutajal tekiks ülevaade, millise e-raamatuga on tegemist.

Paragrahvi 21 lõikes 6 sätestatakse, et e-raamatu ligipääsetavuselemendid peavad olema rakendatavad sõltumata autoriõiguste digitaalkaitse meetmetest. Säte tähendab seda, et autoriõiguste kaitset ei rakendata alternatiivse formaadi väljatöötamisele, kuna tegemist on sisu esitamisega teisel kujul, mitte uue sisu esitamisega.

Paragrahvis 22 sätestatakse nõuded e-kaubanduse teenusele (direktiivi I lisa IV jao punkt g). E-kaubanduse teenuse osutaja on esmalt kohustatud täitma üldisi nõudeid veebilehe ja mobiilsideseadmel põhineva teenuse ligipääsetavusele (vt § 10 lõike 2 selgitust). Veebileht ja mobiilsideseadmel põhinev teenus tuleb muuta ligipääsetavaks järjepideval ja sobival viisil, tehes see tajutavaks, kasutatavaks, arusaadavaks ja töökindlaks. Nõue tähendab, et veebileht ja mobiilsideseadmel põhinev teenus peavad vastama igal ajahetkel selleks koostatud ja kehtivatele standarditele. Veebilehtede ligipääsetavuse kohta on avaliku sektori puhul kehtestatud Euroopa digiligipääsetavuse standard EN 301 549, mis põhineb rahvusvaheliselt tunnustatud WCAG standardil. Euroopa Komisjonil on plaanis enne ligipääsetavuse direktiivi kohaldumist 28. juunil 2025. a kehtiv digiligipääsetavuse standard üle vaadata ja seda kohandada, võttes arvesse ka teatud erasektori veebilehti.

Ühtlasi kehtivad e-kauplejatele kõigile teenuseosutajatele kehtestatud nõuded teabe esitamisele teenuse osutamise korral (vt § 9 selgitust). E-kauplejatel on kohustus esitada kogu teenuse osutamise aja jooksul üldtingimustes (või samaväärses dokumendis) ligipääsetavas vormis teavet teenuse toimimise ning ligipääsetavusnõuetele vastavuse kohta. Kui e-kaupleja pakub klienditeenindust, peab ka klienditeenindusel olema teave teenuse ligipääsetavuse ning selle tugitehnoloogiatega ühilduvuse kohta, et ta saaks seda võimaluse korral edasi anda.

Paragrahvi 22 lõikes 1 sätestatakse, et teenuse osutamisel esitatav teave peab sisaldama teavet müüdava toote ja teenuse ligipääsetavuse kohta, kui vastutav ettevõtja on eelnevalt selle teabe müüjale kättesaadavaks teinud. Kui vastutav ettevõtja on eelnevalt müüjale kättesaadavaks teinud ligipääsetavas vormis teabe tema veebilehel pakutavate toodete ja teenuste kohta, siis on ettevõtjal kohustus avaldada teave ligipääsetavuse kohta ka tarbijale. See tähendab, et kui tootja, importija või levitaja on lisanud kauba kohta ligipääsetavas vormis teabe (nt viipekeelse video toote omaduste kohta), peab ka e-kaupleja selle oma e-poes avaldama.

Paragrahvi 22 lõikes 2 sätestatakse, et teenuse osana pakutavad autentimis-, makse- ja turvafunktsioonid peavad olema tajutavad, kasutatavad, arusaadavad ja töökindlad (vt § 10 lõike 2 selgitust). E-kauplejatele on kehtestatud kohustus tagada, et pakutava teenuse osad (autentimis-, turva-, makseviisid, elektroonilised allkirjad) oleksid ligipääsetavad. Kui e-kaupleja pakub

tarbijatele oma veebilehel või mobiilirakenduses enda arendatud isikutuvastuse või sisselogimise funktsiooni, peab see funktsioon olema ligipääsetav ning vastama kehtivatele nõuetele ja standarditele. Üheks taoliseks nõudeks on näiteks sisselogimiseks vajalike andmete sisestamiseks piisava aja või aja pikendamise võimaluse andmine.

Paragrahvi 22 lõikes 3 sätestatakse, et teenuse osutamisel pakutav autentimismeetod, elektrooniline allkiri ja makseteenus peab olema tajutav, kasutatav, arusaadav ja töökindel (vt § 10 lõike 2 selgitust). E-kauplejatele on kehtestatud kohustus tagada, et pakutava teenuse osad (autentimis-, turva-, makseviisid, elektroonilised allkirjad) oleksid ligipääsetavad. Näiteks on oluline, et pangalingid oleksid e-kaupmeeste veebilehtedel lisatud tekstina, mitte piltidena, sest ühilduv seade (nt ekraanilugeja) ei suuda pilte lugeda ja nii on vähenenud funktsionaalse võimekusega tarbijal praktikas üsna keeruline makseid teha. Kui e-kaupleja ei osuta nimetatud teenuseid ise, peab ta valima teenusepakkuja, kes osutab teenuseid ligipääsetaval viisil. Sobivate teenusepakkujate leidmine peaks olema e-kauplejatele võimalik, kuna käesoleva määrusega kehtestatakse nõuded finantsteenuste, sealhulgas makseteenuste ligipääsetavusele.

Paragrahvis 23 sätestatakse nõuded riigihanke objektiks olevale teenusele (direktiivi VI jao p 2). Teenuse omaduste, elementide ja funktsioonide ligipääsetavus peab vastama selliste omaduste, elementide ja funktsioonide asjakohastele ligipääsetavusnõuetele, mis on sätestatud käesoleva määruse teenusega seotud paragrahvides.

Määruse 5. peatükis sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteeriumid.

Paragrahvis 24 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteeriumite üldine kasutuseeldus (direktiivi I lisa VII jagu). Funktsionaalse toimivuse kriteeriumid on mõeldud katma innovatsiooniaspekti – kui pideva tehnoloogia arengu tõttu ei ole mõni aspekt kaetud, tagavad funktsionaalse toimivuse kriteeriumid, et toote ja teenuse ligipääsetavus ikkagi saavutatakse. Näiteks kui pangandusteenuseid hakatakse võimaldama nutiprillide või *chatboti* kaudu, siis kohalduvadki funktsionaalsuse toimivuse kriteeriumid, sest pangandus- ja finantsteenusele kehtestatud detailsemad ligipääsetavusnõuded ei pruugi enam olla asjakohased.

Paragrahvi 24 lõikes 1 sätestatakse, et osas, milles ligipääsetavusnõudeid kohaldamisalasse kuuluva toote ja teenuse suhtes sätestatud ei ole, peavad toode ja teenus vastama asjakohastele funktsionaalse toimivuse kriteeriumitele. Sisuliselt kohaldatakse funktsionaalse toimivuse kriteeriumeid siis, kui teised ligipääsetavusnõuded, mis selles määruses kehtestatakse, ei kata ära mingit konkreetset tootedisaini elementi, tootmise või teenuse osutamise konkreetset viisi või toote või teenuse teatud kindlat funktsiooni. Sätte eesmärk on tagada ligipääsetavus ka nende toote ja teenuse nüansside puhul, mida pole osatud ära reguleerida.

Paragrahvi 24 lõike 2 punktides 1–3 sätestatakse konkreetselt, milliste eelduste esinemise korral funktsionaalse toimivuse kriteeriumeid kasutada. Nimetatud eeldused peavad esinema samal ajal. Esiteks, funktsionaalse toimivuse kriteeriumeid tuleb kasutada üksnes alternatiivina muudele määruses kehtestatud nõuetele. See tähendab, et kriteeriumid kuuluvad kohaldamisele siis, kui konkreetsele tootele või teenusele kehtestatud üks või mitu ligipääsetavusnõuet ei ole enam rakendamiseks asjakohased ning nende rakendamine ei too enam kaasa toote ja teenuse nõutavat ligipääsetavust. Teiseks, funktsionaalse toimivuse kriteeriumeid on lubatud alternatiivina kohaldada ainult siis, kui kriteeriumite kohaldamine vastab määruses sätestatud ligipääsetavusnõuetele. See tähendab, et kui funktsionaalse toimivuse kriteeriumite kohaldamine toodet ja teenust nõutavalt ligipääsetavaks ei muuda, ei ole kriteeriumeid lubatud kasutada. Kolmandaks, ühte või mitut ligipääsetavusnõuetele vastavat funktsionaalse toimivuse kriteeriumit võib ühele või mitmele konkreetsele ligipääsetavusnõudele alternatiivina kasutada siis, kui tulemuseks (siin on peetud silmas, et tulemus peab ilmema toote kavandamisel ja tootmisel ning teenuse osutamisel) on samaväärne või parem toote või teenuse ligipääsetavus.

Paragrahvis 25 sätestatakse üldised nõuded, mida funktsionaalse toimivuse kriteeriumite kasutamisel tuleb igal juhul arvesse võtta.

Paragrahvi 25 lõikes 1 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteerium, mis tagab toote ja teenuse ligipääsetavuse eeldatava kasutaja piiratud kognitiivsete võimete korral (direktiivi I lisa VII jao punkt j). Eeldatavale kasutajale tuleb alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mille elemendid lihtsustavad ja hõlbustavad selle kasutamist.

Paragrahvi 25 lõikes 2 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteerium, mis tagab toote ja teenuse eeldatava kasutaja eraelu puutumatus (direktiivi I lisa VII jao punkt k). Eeldatavale kasutajale tuleb alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis tagab ligipääsetavuse eesmärgil paigaldatud elementide kasutamisel eraelu puutumatus.

Paragrahvis 26 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteerium, mis tagab toote ja teenuse ligipääsetavuse eeldatava kasutaja nägemisvõime piiratuse või tundlikkuse korral (direktiivi I lisa VII jao punktid a, b, c ja i).

Paragrahvi 26 lõikes 1 sätestatakse, et visuaalsete töörežiimide puhul tuleb eeldatavale kasutajale alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis võimaldab piiratud nägemisvõimega kasutajal toodet või teenust kasutada, samuti töörežiimi, mis nägemisvõimet ei eelda. See võib tähendada näiteks ekraanilugeja kasutamise võimaldamist.

Paragrahvi 26 lõikes 2 sätestatakse, et visuaalsete töörežiimide puhul tuleb eeldatavale kasutajale alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis ei eelda kasutaja värvitaju.

Paragrahvi 26 lõikes 3 sätestatakse, et visuaalsete töörežiimide puhul tuleb vältida selliseid töörežiime, mis võivad vallandada valgustundlikkushoogusid.

Paragrahvis 27 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteerium, mis tagab toote ja teenuse ligipääsetavuse eeldatava kasutaja piiratud kuulmisvõime või selle puudumise korral (direktiivi I lisa VII jao punktid d ja e). Auditivsete töörežiimide puhul tuleb eeldatavale kasutajale alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis ei eelda kuulmisvõimet, ja vähemalt ühte töörežiimi, mis võimaldab toodet või teenust kasutada ka piiratud kuulmisvõimega kasutajal.

Paragrahvis 28 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteerium, mis tagab toote ja teenuse ligipääsetavuse eeldatava kasutaja piiratud kõnevõime või selle puudumise korral (direktiivi I lisa VII jao punkt f). Häälisendiga töörežiimide puhul tuleb eeldatavale kasutajale alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis ei nõua häälisendit. Häälisend hõlmab mis tahes suuliselt tekitatavat heli (nt kõne, vilistamine, plaksutamine jne).

Paragrahvis 29 sätestatakse funktsionaalse toimivuse kriteerium, mis tagab toote ja teenuse ligipääsetavuse eeldatava kasutaja piiratud käsitemisvõime, jõu ja ulatusvõime korral (direktiivi I lisa VII jao punktid g ja h). Manuaalseid toiminguid nõudvate töörežiimide puhul tuleb eeldatavale kasutajale alternatiivina pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mis ei eelda peenmootorset juhtimist ega käsitemist, käejõudu ega korraga rohkem kui ühe juhtseadise kasutamist, samuti tuleb kasutajale pakkuda vähemalt ühte töörežiimi, mida saab kasutada piiratud ulatusvõime korral. Toote juhtelemendid peavad olema piiratud võimekusega kasutaja küündivusulatuses. See ei tähenda, et pakkuma peaks ainult täielikult mittemanuaalset töörežiimi.

Paragrahvis 30 sätestatakse määruse kohaldamise aeg. Kohaldamisaja määramise aluseks on LiPS-i kohaldamise aeg, mis omakorda lähtub ligipääsetavuse direktiivi artikli 31 lõikest 2. Nõuded kohalduvad kõigile teenustele, mida osutatakse 2025. aasta 28. juunil ja pärast seda (sh teenus, mida osutatakse enne 2025. aasta 28. juunit). Nõuetega tuleb kooskõlla viia kõik uued tooted, s.o tooted, mis lastakse turule 2025. aasta 28. juunil ja pärast seda. Enne 2025. aasta 28. juunit turule lastud tootele käesoleva eelnõu nõuded ei kohaldu. Nõuetega tuleb muu hulgas kooskõlla viia veebilehtedel ja mobiilirakendustel põhinevad teenused või teenuse elemendid.

Paragrahvis 31 sätestatakse määruse jõustumise aeg. Jõustumissätte kohaselt jõustub määrus 28. juunil 2022. a. Jõustumiskuupäeva valik on seotud LiPS-i jõustumise ajaga, mis omakorda

lähtub ligipääsetavuse direktiivi riigisisesele õigusele ülevõtmise kohustuse tähtpäevast (direktiivi art 31 lg 1).

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Rakendusaktiga võetakse Eesti õigusesse üle toodetele ja teenustele kohalduvad ligipääsetavuse direktiivi I ja V lisas sätestatud funktsionaalsed nõuded, millest ettevõtja peab toote või teenuse ja selle kohta antava teabe ligipääsetavuse tagamisel lähtuma.

4. Määruse mõjud

Mõjuanalüüsi eesmärk on hinnata määruse mõju uute toodete turule toomisega seotud ettevõtjatele, teenusepakkujatele, toodete ja teenuste tarbijatele ning riigiasutustele, sh nende kuludele ja tuludele.

Määruse rakendamisel võib eeldada mõju esinemist järgmistes valdkondades: mõju majandusele, sotsiaalne, sh demograafiline mõju, mõju regionaalarengule ning mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele, kuludele ja tuludele. Mõjude olulisuse tuvastamiseks hinnati nimetatud valdkondi nelja kriteeriumi alusel: mõju ulatus, mõju avaldumise sagedus, mõjutatud sihtrühma suurus ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk.

Eelnõus esitatud muudatustel puudub mõju elu- ja looduskeskkonnale ning riigi julgeolekule ja välissuhtele, mistõttu ei ole mõju olulisust nendes valdkondades hinnatud.

4.1. Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Mõjutatud sihtrühma kirjeldus

Mõjutatud sihtrühmaks on eeskätt puudega inimesed, aga ka piiratud funktsionaalse võimekusega inimesed. Piiratud funktsionaalse võimekuse all mõeldakse siinkohal füüsilise, vaimse, intellektuaalse, meelelise või vanusega seotud vaeguse või muu alalise või ajutise keha võimekusega seotud põhjust, mis koostöös erinevate takistustega võib tõkestada inimese ühiskonnaelus teistega võrdsel alusel osalemist, sealhulgas ligipääsu toodetele ja teenustele.

Kuna sihtrühma suurust ei ole võimalik täpselt hinnata, on mõju hindamisel lähtutud järgmiste alasihtrühmade suurusest:

- **lapsed ja noorukid**, kellest 0–17-aastased moodustasid 2021. aasta 1. jaanuari seisuga 19,4% rahvastikust, 7–14-aastased 9%. Statistikaameti rahvastikuprognosi põhistsenaariumi kohaselt kahaneb nende vanuserühmade osakaal rahvastikus 2045. aastaks vastavalt 17,5%-le ja 7,5%-le⁶;
- **vanemaalised**, kellest 65-aastased ja vanemad moodustasid 2021. aasta 1. jaanuari seisuga 20,3% rahvastikust (veidi rohkem kui 270 000 inimest). Seejuures oli rahvastikus 75-aastaseid ja vanemaid elanikke 9,4% (ligi 125 300 inimest) ning 85-aastased ja vanemaid 2,7% (ligi 36 000 inimest). Statistikaameti rahvastikuprognosi põhistsenaariumi kohaselt kasvab 65-aastaste ja vanemate elanike osakaal rahvastikus 2045. aastaks vastavalt 26,7%-le (umbes 344 000 inimest). Vähemalt 75-aastaste elanike osakaal rahvastikus suureneb 14,5%-le (ligi 186 500 inimest) ja vähemalt 85-aastaste elanike osakaal 5,2%-le (ligi 67 100 inimest).⁷ Seega, vanemasse vanuserühma (85-aastased ja vanemad) kuuluvate inimeste arv praktiliselt kahekordistub ning 65-aastaseid ja vanemaid inimesi on 2045. aastaks Eesti rahvastiku koosseisus pea 73 500 võrra enam;
- **ametliku puude raskusastmega inimesed**, keda 2021. aasta 31. detsembri seisuga oli umbes 158 000 ehk ligi 12% rahvastikust. 0–17-aastaseid puudega inimesi oli sama hetke seisuga

⁶ Statistikaameti avalik andmebaas, tabelid RV0240 ja RV0861. Sotsiaalministeeriumi arvutused.

⁷ Samas.

veidi rohkem kui 11 700, 18–64-aastaseid ligi 63 800 ning 65-aastaseid ja vanemaid 82 500.⁸ Prognooside kohaselt suureneb puudega inimeste osakaal rahvastikus pidevalt ning 2040. aastaks võib see olla hinnanguliselt 17%.⁹ Kõige suurema osa (ligi 43%) puudega inimestest moodustasid 2021. aasta lõpus liikumispuudega inimesed, millele järgnes liitpuue (veidi enam kui 28%) ja psüühikahäire (v.a vaimupuue) (ligi 18%). Kuulmis- ja nägemispuudega inimesed moodustasid kõigist puude liikidest vastavalt 1,6% ja 1,4% ning keele- ja kõnepuudega inimesed umbes 1%. Puude raskusastmete järgi oli enim raske puudega inimesi (ligi 81 400 inimest ehk 52% kõigist puudega inimestest), kellele järgnes keskmise puudega inimeste arv (umbes 58 600 inimest ehk 37% kõigist puudega inimestest) ja sügava puudega inimeste arv (umbes 18 000 inimest ehk 11% kõigist puudega inimestest).¹⁰ Võib eeldada, et enim on direktiiviga seotud muudatustest mõjutatud raske ja sügava puudega inimesed, kelle piirangud on suuremad (s.o umbes 99 400 inimest);

- **tervisest tingitud igapäevategevuse piiranguga inimesed.** Statistikaameti Eesti sotsiaaluuringu andmetel tundis 2021. aastal 11,1% 16-aastastest ja vanematest inimestest, et nende igapäevategevus on tervisest tingitult suurel määral piiratud (1. jaanuari 2021. a sama vanuserühma rahvaarvu arvestades ligi 121 800 inimest) ning 25% 65-aastastest ja vanematest inimestest (ligi 67 700 inimest). Lisaks tundis end mõningal määral tervisest tingitult igapäevategevustes piiratud 22,3% 16-aastastest ja vanematest ning 34,6% 65-aastastest ja vanematest inimestest¹¹;

- **ajutise tervisest tuleneva tegevuspiiranguga inimesed.** 2020. aastal registreerisid tervishoiuteenuse osutajad, et vigastuse tõttu vajas ravi ligi 139 700 inimest, sh ligi 101 600 18-aastast ja vanemat inimest.¹²

Kui arvestada eespool esitatud loetelust suure tõenäosusega mittekattuvaid sihtrühmi (7–14-aastased lapsed ja noorukid, 18–64-aastased ametliku puude raskusastmega inimesed ning 65-aastased ja vanemad inimesed), moodustas sihtrühm 2021. aasta seisuga veidi enam kui kolmandiku rahvastikust, mis tähendab, et tegemist on kogu elanikkonda arvestades keskmise suurusega sihtrühmaga. Siia lisanduvad veel sihtrühmad, kelle kattuvust ei ole võimalik tuvastada. Samuti võib arvata, et kõigi sihtrühma kuuluvate inimeste funktsionaalne võimekus ei ole alati piiratud.

Mõju ulatus, mõju avaldumise sagedus ja ebasoovitavate mõjude risk

Ligipääsetavus tähendab, et kogu elanikkond on elu- ja infokeskkonda kaasatud ning kõikidele on tagatud võrdsed võimalused ühiskonnaelust osa võtta. Ligipääsetava ühiskonna loomine tähendab sellise elukeskkonna loomist, mis lähtub iga ühiskonnaliikme vajadustest ja võimalustest, ning keskkonda, mis ei sea eeliseid ühele sihtrühmale. Ligipääsetavusnõuete kehtestamine toodetele ja teenustele, mille suhtes käesolev eelnõu kohaldub, mõjutab eespool nimetatud sihtrühmadesse kuuluvate inimeste õigusi ühiskonnaelust võrdsel alustel osa võtta, parandades kõikide ühiskonnaliikmete elukvaliteeti ja toimetulekuvõimet. Samuti mõjutab see sihtrühma võimalusi osaleda ühiskondlikus elus ja seda mõjutada.

Kui vaadelda ligipääsetavuse sihtrühmana kogu elanikkonda elukaare vältel, mitte ainult puudega inimesi nende erivajadusest lähtuvalt, siis võttes arvesse elanikkonna vananemist, aitab seaduse rakendamine tagada ka vanemaealiste pikaajalise aktiivsuse ühiskonnas ja tööturul, mis omab positiivset mõju ka majandusele.

Ligipääsetavusnõuete kehtestamine teatud toodetele ja teenustele mõjutab sihtrühma tervist ja heaolu. Transporditeenusele ligipääsu suurendamine, mis tähendab ka transpordivõimalusi

⁸ Sotsiaalkindlustusamet, 2020. Sotsiaalministeeriumi arvutused.

⁹ Sotsiaalministeeriumi hinnang varasemate aastate puudega inimeste arvu ja rahvastikuprognosi alusel, 2021.

¹⁰ Sotsiaalkindlustusamet, 2020. Sotsiaalministeeriumi arvutused.

¹¹ Statistikaameti avalik andmebaas. Tabel TH81: 16-aastaste ja vanemate tervisest tingitud igapäevategevuse piiratus soo ja vanuserühma järgi.

¹² Tervise Arengu Instituudi avalik andmebaas. Tabel: VIG13: Vigastuse tõttu ravi vajanud isikud välispõhjuse, soo, vanuserühma ja maakonna järgi. Ühe aasta andmetes kajastuvad ka möödunud perioodil saadud vigastused, mis vajasid jätkuvalt ravi. Vigastuste alla kuuluvad nii liiklusunnetustest, kukkumistest ja mürgistustest kui ka muudest põhjustest tingitud vigastused.

puudutava teabe ligipääsetaval kujul pakkumist, parandab kogu elanikkonna, iseäranis puudega inimeste liikuvust ning sellega elukvaliteediks vajalike hüvede kättesaadavust. Lisaks aitab ligipääsetav transporditeenus puudega inimestel, aga ka eakatel, kasutada erinevaid teenuseid (nt arstiabi, raamatukogu, pangandusteenused, kultuurisündmused jne) ning suurendada seeläbi nende heaolu ja ühiskonnaelus osalemist. Näiteks on ligipääsetavusnõuetele vastav interaktiivne teabeterminal kaasava disaini seisukohalt oluline element, mis võimaldab anda ühistranspordiinfot edasi lihtsustatult ja suurema fondiga, paremini loetavalt ja paindlikumalt kui väljaprintitud sõiduplaanil. Sellest saavad olulist kasu vaegnägijad või ärevushäirete all kannatavad inimesed, kellele info õigeaegne ja piisav kättesaadavus on õige transpordivahendi kasutamisel määrava tähtsusega. Kaudselt mõjutab ligipääsetavusnõuete kehtestamine sihtrühma tervist ja heaolu ka hädaabiühendusele ligipääsu ja vaba aja veetmise võimaluste laiendamisega, mis on seotud näiteks ligipääsuga e-raamatutele.

Transporditeenuse ligipääsetavuse parandamisel on mõju ka tööhõivele ja võimalustele tööturul osaleda, suurendades puudega inimeste iseseisva tööl käimise ja erinevate teenuste kasutamise võimalusi. Statistikaameti andmetel töötas 2020. aastal 37,6% tööealistest puudega inimestest.¹³ Eestis ei koguta regulaarselt andmeid selle kohta, kui sagedasti puudega inimesed erinevaid transporditeenuseid kasutavad või kui paljudel puudega inimestel jääb ligipääsematus tõttu ühistransporditeenus kasutamata. Statistikaameti 2021. aasta Eesti tööjõu-uuringu kohaselt tahaks umbes 21% enda haiguse, vigastuse või puude tõttu tööd mitte otsinud inimestest võimaluse korral tööle asuda.¹⁴ 2020. aastal kasutas ühissõidukit tööleminekuks 25% kõigist hõivatud ametliku puudega inimestest.¹⁵ 2009. aasta puudega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuringu andmetel vajas 41% töötavatest puudega inimestest transpordiabi tööle ja koju saamiseks.¹⁶ Võib eeldada, et ligipääsu parandamisel transporditeenuste kasutamise sagedus sihtrühma hulgas kasvab. Et transporditeenuse ligipääsetavust mõjutab lisaks teenustele ja infokeskkonnale ka füüsilise ruumi ligipääsetavus, mille parandamine eeldab valdkondadeülest koostööd ja terviklikku ligipääsetavuse poliitikat laiemalt, võib LiPS-i määruse tähenduses ligipääsetavuse tagamise mõju sagedust hinnata keskmiseks. Määruse rakendamine võib kaudselt mõjutada ka tööhõivet ja tööturul osalemise võimalusi selle kaudu, et teatud töökohtadel on seaduse kohaldamisalas olevad tooted ja teenused töötamise protsessi osa (näiteks e-kaubanduse teenus).

Käesolev eelnõu parandab ka finantsteenuste ligipääsetavust puudega inimeste jaoks. Eestis on kasutusel sularahaautomaate, mille kaudu saavad kliendid teenusena nii sularaha välja võtta kui kontole maksta ning teha muid maksetehinguid. Seejuures on olemas sularahaautomaate, mis on varustatud spetsiaalsete abivahenditega, mida saavad kasutada nii vaegnägijad kui pimedad (hääljuhendamise võimalus ja spetsiaalne klaviatuur pimedatele). Samas, praegu ei ole vaegnägijatel ilma kõrvalise juhendamiseta automaatides toiminguid võimalik teha.¹⁷ Liikumispuudega inimestel on terminalidele ja automaatidele ligipääs tihti raskendatud, sest ratastoolis inimeste jaoks asuvad automaadid liiga kõrgel või ekraanile paistev valgus muudab ekraani loetamatuks. Sularaha- ja makseautomaatide ja iseteenindusterminalide ligipääsetavuse parandamisel tuleb silmas pidada seda, et inimestele jääksid alles ka traditsioonilised (klienditeenindaja toel) teenuste kasutamise võimalused.

Sularahaautomaatidele ligipääsetavuse parandamine võimaldab puudega inimestel kasutada alati oma kodupanga teenuseid ning vähendab pealesunnitud tasuliste teenuste (nt sularaha väljavõtmine teise panga sularahaautomaadist, tehingud klienditeenindaja juures) kasutamist. Samuti võimaldab sularahaautomaatidele ligipääs inimestel paremini iseseisvalt otsustada oma rahaliste ressursside kasutamise üle.

¹³ Statistikaamet, 2020. Eesti tööjõu-uuringu andmed <https://tooturg.stat.ee/>

¹⁴ Statistikaameti 2021. aasta Eesti tööjõu-uuringu andmed, Sotsiaalministeeriumi arvutused.

¹⁵ Statistikaameti 2020. aasta Eesti tööjõu-uuringu andmed, Sotsiaalministeeriumi arvutused.

¹⁶ Soo, Kadri; RAKE; Linno, Tiina. (2009). Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring. Saar Poll OÜ, Tartu Ülikool, Sotsiaalministeerium / Euroopa Sotsiaalfond.

¹⁷ Seletuskiri Eesti seisukohtadele direktiivi eelnõu kohta.

Finantsteenused on ligipääsetavad juhul, kui ka teenuse veebikeskkond või mobiilirakendus on puudega inimesele vastavalt kohandatud ja ühildumine tugitehnoloogiaga ka tegelikult tagatud (liidestamine toimib ja selle töökindlus on tagatud). Pankade veebilehekülgi on üldiselt Eestis hinnatud küllaltki hästi ühilduvaks. Üheks oluliseks makseteenuste kasutamisega seotud probleemiks on välja toodud ka see, et pangalingid on lisatud e-kaupmeeste veebilehtedel tihti piltidena (mitte tekstina), mida ühilduv seade ei suuda lugeda ja nii on puudega inimestel praktikas üsna keeruline makseid teha. Käesolev eelnõu peaks sellised probleemid lahendama.

Teatud juhtudel on põhjendatud, et puudega isikule on tagatud teenuse kättesaadavus tema seadusliku esindaja kaudu. See, milliseid tehinguid ja toiminguid on lubatud eestkostetaval endal teha, määratakse kindlaks eestkoste seadmisel. Kõikidel muudel juhtudel teostab piiratud teovõimega isik oma õigusi esindaja kaudu. Puudega isik ei pruugi alati vajada eestkostet, see sõltub eelkõige funktsionaalsest võimekusest (puude raskusest). Teatud puude korral võib teenuste tarbimine olla olemuslikult välistatud (teenust osutatakse üksnes esindaja kaudu).

LiPS-i määrusega nähakse ette teenuste ligipääsetavuse üldnõuded, mis peavad olema tagatud muu hulgas loetletud finantsteenuste pakkumisel. Kehtib põhimõte, et teenust osutatakse viisil, mis võtab arvesse puudega inimeste ja seega ka teiste piiratud funktsionaalse võimekusega inimeste vajadusi ja tagab neile teenuse kasutamise. Teenuseid pakutakse viisil, mis ühildub eelnimetatud isikute abistamiseks väljatöötatud tugitehnoloogiatega. Teenusepakkuja peab teenuste üldtingimustes või mõnes muus samaväärses dokumendis kirjeldama teenuse vastavust ligipääsetavusnõuetele ja teenuse tööpõhimõtteid.

Enamik tänapäeva teenustest toimib internetipõhiselt, sh sõlmitakse enamik lepinguid elektroonselt. Finantsteenuste tarbimine eeldab isikute turvalisel viisil tuvastamist ka veebiülesest pakutavate teenuste korral, sh võimalusi elektrooniliseks tehingu kinnitamiseks või allkirjastamiseks. Kolmandate isikute poolt loodud elektroonilist isikute autentimist ja elektroonselt allkirjastamist võimaldavate rakenduste vastavust ligipääsetavusnõuetele ei saa finantsteenuse pakkuja mõjutada. Üldiselt on leitud, et olemasolevad digitaalse isikutuvastamise ja allkirjastamise võimalused pimedatele ja vaegnägijatele on mugavad.¹⁸

Puudusi, mis takistavad või raskendavad nägemis- või kuulmispuudega isikute võimalusi kasutada erinevaid infotehnoloogia võimalusi, on palju, kuid peamiselt on need tingitud abiprogrammidega mitteühildumisest või veebidisainist või -arendusest, mis teeb kasutamise isegi koos abiseadmetega keeruliseks (eelkõige näiteks internetilehekülje ebaloogilise ülesehituse tõttu). Makseteenuste kasutamisel võib olla takistuseks ka see, kui veebipoes on pangalingid lisatud piltidena, mis ei võimalda makseteenust kasutada.¹⁹ Veebi sisu ligipääsetavuse parandamisel on muu hulgas abiks rahvusvaheliselt tunnustatud WCAG standard ja avaliku sektori veebilehtedele kehtestatud Euroopa Liidu digiligipääsetavuse standard EN 301 549. Finantsteenuse pakkujad on loonud vaegnägijatele või -kuuljatele lahendusi, mis hõlbustavad teabega tutvumist, näiteks on võimalik suurendada loetavat tekstilõiku või kasutada teenuse tingimuste ettelugemist võimaldavaid programme, samuti on abivahenditega varustatud sularahaautomaate.

Registreerimis- ja piletautomaatide ligipääsetavaks muutmine võimaldab käia iseseisvamalt teatris ja kinos ning kasutada ühistransporti. Puudega inimeste esindusorganisatsioonide hinnangul on vaimupuudega ja vanemaealistel inimestel keeruline mõista, kuidas panga- ja makseautomaate ning iseteenindusterminali kasutada. Puuduvad ka vajalikud taktiilsed märgistused klahvide eristamiseks, heli- või kõneliidesed käskluste kasutamiseks, ekraanilugeja, ekraanis suurenduse ja värvikontrastide muutmise võimalused.²⁰

¹⁸ Hänni, Katrin 2016, Internetikasutuse ligipääsustrateegiad ja kasutamispärad nägemis- ja liikumispuudega inimeste näitel, Tartu Ülikool, lk 41. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/54927/Hanni_MA.pdf (kasutatud 09.03.2021).

¹⁹ Samas, lk 47 ja 50.

²⁰ Sotsiaalministeeriumi küsitlus, 2015. Küsimustikule vastanud organisatsioonide arvu arvestades ei saa küsimustiku tulemusi üldistada kõigile puudega inimestele.

E-kaubanduse teenusele ligipääs võimaldab sihtrühma kuulvatel inimestel võrdväärselt teha oste internetist ning laiendab selliste kaubagruppide valikut, millele ligipääs oli varem piiratud. Puudega inimeste ja eakate esindusorganisatsioonide hinnangul on teenustega seotud veebilehed üldiselt liiga keerulised, eeskätt vaimupuudega inimestele, sageli ei ole jälgitud ka WCAG juhiseid või erasektori info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatele vabatahtlikku Euroopa Liidu digiligipääsetavuse standardit EN 301 549, mis võimaldaksid nägemispuudega inimestel tugitehnoloogiaga veebilehekülgi kasutada. Samuti toodi välja, et arvuti ja selle kasutajaliidesed ei ole täielikult ligipääsetavad, näiteks on peenmotoorika häiretega inimestel raskusi kasutada arvutit, klaviatuuri, hiirt, puuteplaati ja puutetundlikku ekraani. Osadele puudeliikidele ei ole standardvarustuses vajalikku tarkvara ega abivahendeid toote kasutamiseks. Sageli puudub hääluhitavus eesti keeles, vaimupuudega inimestele on teatud operatsioonid liiga keerulised, nägemispuudega inimestel puuduvad ekraanilugejad, ekraanisuurendus- ja kõnetuvastusprogrammid, mittetekstilisele sisule puuduvad tekstilised määratlused ja alternatiivid kõnele (nt auditiivse info kuvamine ekraanile ka visuaalsel kujul).²¹

E-raamatu teenusele ja e-lugerile ligipääsu nõuete kehtestamine võimaldab sihtrühma kuulvate inimeste vaba aja veetmise võimalusi laiendada. Peamise probleemina on e-raamatutega seoses välja toodud nende esitus – e-raamatutes olev graafiline info on sageli kirjeldamata. Samuti on välja toodud e-raamatu teenuse (e-raamatu sisu ja kättesaadavus) liigne keerukus näiteks vaimupuudega inimestele.²²

Arvutikasutajate hulk on üldiselt viimaste aastate jooksul kasvanud, kuid interneti kasutamine vanusega väheneb. Puudega inimeste sotsiaalse lõimumise kogumikust²³ selgub, et iga päev kasutab internetti 17% puudega inimestest. Internetti ei kasuta erinevatel põhjustel aga 69% puudega inimestest, sealhulgas 64% puudega meestest ja 74% puudega naistest. Peamiselt kasutatakse internetti info otsimiseks (81,2% puudega kasutajatest), panga- ja ostumüügiportaalide kasutamiseks (69% puudega kasutajatest), kõige vähem aga meelelahutuseks ning kultuuri ja meedia tarbimiseks.²⁴ Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuringu kohaselt saab internetiühendusega laua-, tahvel- või sülearvutit kasutada 61% 50-aastastest ja vanematest inimestest. Iga päev kasutab tööväliselt internetti 35% 50–64-aastastest inimestest ning 11% 65-aastastest ja vanematest.²⁵ Seega võib eeldada, et seaduse vastuvõtmisel paranevad nende puudega ja vanemaealiste inimeste võimalused, kes praegu ei saa veebilehtede või arvuti riistvara ligipääsematuse tõttu arvutit kasutada.

Puudega inimeste hinnangul ei ole TV- ja raadioprogrammid vaegkuuljatele piisavalt ligipääsetavad. On küll võimalik vaadata subtiitritega võõrkeelseid TV-saateid, kuid Eesti saadetest on subtiitrid vaid 5%-l. Sageli loetakse võõrkeelsetele saadetele peale, mistõttu ei saa vaegkuuljad osa mitmest TV-sarjast, samuti kasutatakse vähe viipekeele tõlget ja puudub kirjeldustõlge. Puuduvad ka sellised funktsioonid nagu hääluhitavusega menüü ja ligipääsetav telekava menüü.²⁶

Probleeme on ka hädaabiühenduse ligipääsetavusega. Puudega inimeste ja eakate esindusorganisatsioonid on rõhutanud, et isegi kui ühenduse saamine ja kontakti loomine

²¹ Samas.

²² Samas. Probleemkohale on vastuses küsitlusele tähelepanu juhtinud Eesti Pimedate Liit, kes tõi graafilise info all näitena välja e-raamatu mittetekstilised visuaalsed elemendid nagu pildid, graafikud jms.

²³ Tambaum, T., Medar, M., Narusson, D. (2014). Sotsiaalne sidusus. Kogumikus *Puudega inimeste sotsiaalne lõimumine*, lk 121–138. Statistikaamet. https://www.stat.ee/sites/default/files/2020-07/Puudega_inimeste_sotsiaalne_loimumine.pdf

²⁴ Kogumiku analüüsis on aluseks Statistikaameti ajakasutuse uuring 2009–2010.

²⁵ Hämmal, Jaanika; Masso, Märt; Vaisma, Katrin; Piirits, Magnus, 2015. Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring. TNS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus PRAXIS / Euroopa Sotsiaalfond / Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/veu2015aruanne_tnsemorsapraaxis_final.pdf Viimati kuvatud: 25.02.2021.

²⁶ Sotsiaalministeeriumi küsitlus, 2015. Küsimustikule vastanud organisatsioonide arvu arvestades ei saa küsimustiku tulemusi üldistada kõigile puudega inimestele.

Häirekeskusega on võimalik ja ligipääsetav, võib probleemiks saada Häirekeskusega edasine suhtlus, et saada pärast hädaabisõnumit täpsustavat infot, kuna sõnumite saatmine võtab aega.²⁷ Hädaabiühendusele ligipääsetavusnõuete kehtestamine mõjutab sihtrühma kuuluvate inimeste tervist ja heaolu. Eelnõuga tagatakse erivajadusega inimeste senisest parem ligipääs hädaabinumbri 112.

Need olid vaid mõned näited eelnõu kohaldamisalas olevate teenuste ja toodete ligipääsetavuse probleemidest. Kirjeldatud sihtrühm on tegelikult laiem, puudutades ka lapsi, ajutise vigastuse või tegevuspiiranguga inimesi.

Mõju ulatus ja sagedus on suur, kuna ligipääsetavusest tingitud mõju avaldub igapäevastes tegevustes, milleks on vajalikud eelnõu kohaldamisalas olevad tooted ja teenused.

Ebasoovitava mõjuna võib välja tuua, et kuigi eelnõus nimetatud tooted ja teenused saavad tarbijate jaoks ligipääsetavaks, mõjutab inimeste ligipääsu toodetele ja teenustele teiste teekonna osade, sh tehiskeskonna ligipääsematus. Näiteks võib piletautomaat olla bussijaamas ligipääsetav, kuid teekonnal selleni on kõrged äärekivid, raskesti avatav uks, kulunud sebramärgistus või valel kõrgusel asetsev trepikäsipuu. Tehiskeskonna ligipääsetavaks muutmise suunist kannab Riigikantselei ellu kutsutud ligipääsetavuse rakkerühm, kelle ülesanne on muu hulgas välja selgitada tehiskeskonna ligipääsetavuse olukord ning töötada välja poliitikasuunised ja lahendused, mida on võimalik ligipääsetavuse parandamiseks kümne aasta jooksul ellu viia.

Samuti võib ligipääsetavusnõuete kohaldamine pakutavate transporditeenuste hinda suurendada, kuid kuna raske ja sügava puudega inimestele ning ka näiteks eakatele on ühistranspordis soodustused, on hinnatõusu mõju sihtrühmale väike.

Kokkuvõttev hinnang mõju olulisusele

Kokkuvõttes võib määruse sotsiaalset mõju hinnata suureks, kuna mõju ulatus ja mõju sagedus on suur ning mõjutatud sihtrühma suurus ja ebasoovitavate mõjude avaldumise risk keskmine.

4.2. Mõju majandusele

Eestis tegutsevad LiPS-i reguleeritavates ja seega ka käesoleva määruse nõuetega hõlmatud valdkondades enamasti mikroettevõtted (sh FIE-d) ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtted. Näiteks arvutite tootmisega tegeleb Eestis umbes 20 ettevõtte ning arvutite ja tarkvara hulгимүүгига (põhitegevusena) tegeleb suurusjärgus 150 ettevõtet. Sektori moodustavad peamiselt mikroettevõtted, väikeettevõtteid (kuni 50 töötajaga) on vähe. Kõige arvukamalt on esindatud bussitranspordiettevõtted (üle 500 ettevõtte), kellest suurem osa on siiski väike- või mikroettevõtted (sh FIE-d). Väike- ja keskmise suurusega ettevõtted domineerivad ka telekommunikatsiooni valdkonnas (175 ettevõttest kolm on suurettevõtted, 25 väikese ja keskmise suurusega ettevõtted ning ülejäänud mikroettevõtted), elektroonika- ja telekommunikatsiooniseadmete müügis (rohkem kui 350 ettevõttest parkümmend on väikeettevõtted ning ülejäänud mikroettevõtted) ja e-kaubanduses (hinnanguliselt on e-kaubandusega aktiivselt tegelejaid 2000–3000 ettevõtet, millest kümnekond on väikesed ning valdav osa on mõne töötajaga mikroettevõtted).²⁸

Eelkõige kaubandus- ja transpordisektor on viidanud, et osaliselt arvestatakse juba praegu puudega inimeste ligipääsetavusega. Näiteks on arvestatud iseteeninduskassades vaegkuuljate ja -nägijatega, kasutusel on rohkem kui ühe meelega hoomatavad reaallajas töötavad ühistranspordi infotablood ja on loodud võimalusi sooritada maksetehinguid häälvalikutega. Sideettevõtjad on teinud koostööd Eesti Puuetega Inimeste Koja ja erivajadusega isikute liitudega,

²⁷ Samas.

²⁸ Vabariigi Valitsuse 25.02.2016 Riigikogu juhatusel esitatud seisukohtade nr 2-5/15-02554-5 „Eesti seisukohad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi eelnõu osas, mis puudutab liikmesriikide toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete seotud õigus- ja haldusnormide ühtlustamist“ seletuskiri, lk 24.

et saada tagasisidet oma e-keskkondade ja teenuste kasutamise kohta. Usaldusteenuse osutajad on ka usaldusteenustele esitatud standardite järgi kohustatud vastava analüüsi tegema ning avalikustama piirangud oma teenusedokumentatsioonis.

2021. aasta andmetel tegeles arvutite tootmisega²⁹ Eestis 21 ettevõtet umbes paarisaja töötajaga ning müügituluga 45 miljonit eurot aastas. Arvutite müük on suunatud põhiliselt siseturule ning lisaks katab Eesti-sisese vajaduse suures osas import. 2021. aasta andmete põhjal tegeleb arvutite ja tarkvara hulgemüügiga³⁰ ligikaudu 160 ettevõtet umbes 860 töötajaga ning müügituluga üle 550 miljoni euro aastas. Neist ettevõtetest kõik ei ole suunatud Eesti turule – info- ja sidetehnika hulgemüügist 60% moodustab eksport. Määruse potentsiaalne mõju on äritegevuse tüübiti erinev.

Eeldatavalt suurendab määruse rakendamine aktiivsete turuosaliste arvu, sest annab parema võimaluse laiendada toodete ja teenuste tarbijate sihtrühma ka puudega inimestele ning seeläbi tarbijaskonda suurendada. Näiteks saab nutikate transpordilahenduste rakendamise kaudu muuta transporditeenused eri ühiskonnarühmadele kättesaadavamaks, parandades seeläbi ligipääsu tööturule, suurendades sektori tõhusust ja kasvatades Eesti majanduse konkurentsivõimet. Eeldatavalt paraneb rangemate ligipääsetavusnõuete kehtestamisega ka toodete ja teenuste kvaliteet.

Mitmete direktiiviga reguleeritavate toodete, näiteks arvuti riistvara- ja operatsioonisüsteemide, sideteenuse tarbija terminalseadmete ja e-lugerite tootmine toimub väljaspool Eestit ning vajadused kaetakse impordiga, mistõttu langeb nende valdkondade ligipääsetavusnõuete täitmisega tekkiv koormus välismaistele tootjatele. Eesti ettevõtteid puudutab ligipääsetavusnõuete täitmine kaudselt ja vähesel määral, kuid lisab täiendavaid kohustusi eelkõige juhendite ja muu teabematerjali tõlkimise ning pakendite ja toodete märgistuse ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise tõttu. Euroopa Komisjon on hinnanud, et nimetatud toodete ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise kulud moodustavad 1% ettevõtte arenduskuludest ja igaaastased jooksvad kulud kümnendiku sellest.

Määruse nõuded puudutavad elektroonilise side teenuse osutajaid, kelle teenused ja teenuste osutamiseks mõeldud terminalseadmed peavad vastama ligipääsetavusnõuetele.

Määruse nõuded võivad puudutada ka disaini- ja inseneriteenuseid osutavaid Eesti ettevõtteid, kes tegelevad riistvara väljatöötamisega. Tootmiseks kasutatakse välismaal toodetud komponente, mis peavad vastama ligipääsetavusnõuetele. Seega võib eeldada, et kehtestatavad nõuded arvuti riistvara ja operatsioonisüsteemidele ei mõjuta ülemääraselt Eesti tootjaid või vahendajaid. Võrreldes tänase olukorraga lisanduvad Eesti ettevõtetele täiendavad kohustused eelkõige seonduvalt juhendite, pakendite ja toodete märgistuse tõlkimise või koostamisega. Seoses toodete ligipääsetavusnõuetele vastavuse kontrollimise kohustusega lisandub administratiivne koormus arvuti riistvara ja operatsioonisüsteemide importijatele ja levitajatele.

Kuna ligipääsetavusnõudeid kohaldatakse ka teatud finantsteenustele, peavad nende teenuste osutajad viima nõuetega vastavusse kõik vahendid, mida tarbija kasutab teenuste tarbimiseks või nende teenuste kohta informatsiooni hankimiseks. Nendeks vahenditeks on eelkõige veebilehed ja mobiilirakendused, autentimismeetodid, makseterminalid, sularaha- või makseautomaadid ja muud iseteenindusterminalid. Kohustatud isikuteks on kõik need ettevõtjad, kes Eestis vastavaid finantsteenuseid osutavad või võivad osutada ehk pangad, investeerimisühingud, investeerimisfondid, krediidiandjad ja kredidivahendajad ning makseasutused ja e-rahastused.³¹ Lisaks peavad teenuseosutajad tagama töötajatele asjakohase ja piisava koolituse, et nad teaksid, kuidas ligipääsetavaid tooteid ja teenuseid kasutada ning oskaksid tarbijaid selles abistada. See võib samuti kaasa tuua täiendava töökoormuse ja kulu.

²⁹ EMTAK 262 Arvutite ja arvuti väliste seadmete tootmine.

³⁰ EMTAK 4651 Arvutite, arvuti välisseadmete ja tarkvara hulgemüük

³¹ Täpsem info ja statistika Eestis tegevusloa saanud finantsasutuste kohta on kättesaadav Finantsinspektsiooni kodulehel: <https://www.fi.ee/et>.

Oluline on ka see, et olenemata tehnoloogilistest uuendustest, mis muudavad tooted ja teenused puudega inimestele kättesaadavamaks, ei tohiks käesolev eelnõu soodustada pankade füüsiliste teeninduspunktide vähendamist, kus inimesed on siiani saanud abi klienditeenindaja toel. On suur hulk puudega ja vanemaealisi inimesi, kes ei ole veel suutelised kasutama erinevaid digitaalseid lahendusi ja selline üleminek ei tohiks olla liiga järsk.

Eesti turul on nii välismaiste kui Eesti tootjate iseteenindusterminalide (sularahaautomaadid, piletiautomaadid, registreerimisautomaadid). Iseteenindusterminalide funktsionaalsuse täiendamine uute toodete arendamisel ligipääsetavusnõuetele vastavaks toob eeldatavalt kaasa lisakulusid. Euroopa Komisjoni hinnangul moodustavad lisakulud 1% ettevõtete arenduskuludest ning iga-aastaseid jooksvaid kulusid ei lisandu. Uute toodete all on siin silmas peetud alates 2025. aasta 28. juunist turule lastavaid iseteenindusterminalide. Neid iseteenindusterminalide, mida teenusosutaja kasutab teenuse osutamiseks enne 2025. aasta 28. juunit, võib teenuseosutaja kasutada sarnase teenuse osutamiseks ka edasi, kuid üksnes kuni 20 aastat iseteenindusterminali esmasest kasutuselevõtust arvates või kuni selle majanduslikult kasuliku tööea lõpuni.

Veebilehtede (sh e-kaubanduse ja e-raamatute veebilehtede), telefoniteenuste ja mobiililahenduste ligipääsetavusnõuete täitmine toob kaasa põhimõttelisi muudatusi teabe jagamisel ja sellest tulenevalt lisatööd. Kuivõrd veebilehti uuendatakse iga 3–5 aasta tagant, saab ligipääsetavusnõuetega kohandamisest tulenevad vajalikud arendustööd teha tavapärase uuenduste raames. Täiendavaid kulusid toob kaasa teabe sisu haldamine ja uuendamine. Euroopa Komisjoni hinnangu kohaselt on ligipääsetavusnõuetele vastava veebilehe loomine poolteist korda kallim ja iga-aastased kulud neli korda suuremad kui nõuetele mittevastavate veebilehtede puhul. Esmased kulud võivad ettevõtjatel kaasneda testimis- ja hindamiskuludega, millistele ligipääsetavusnõuetele toode või teenus vastab ning millised arenduskulud kaasneksid ettevõttele toote või teenuse kõigile ligipääsetavusnõuetele vastavusse viimisega. Veebilehtede ja mobiilirakenduste olemasolevate ja nõuetele mittevastavate süsteemide nõuetega kooskõlla viimine eeldab igakordset hinnangut ning võib nõuda väga erinevat tööde mahtu, kuivõrd sõltub vanematel tehnoloogiatel realiseeritud infosüsteemide tehnilisest valmisolekust nõudeid toetada ning varasemast kasutajaliidese arendamise loogikast (st kui palju ligipääsetavuse funktsioone on juba toetatud).

Vastajad kinnitasid, et investeeringud on vajalikud, aga mahtusid veel välja tuua ei osatud. Ebaselge on veel tehniline võimekus ja tekkivad kulud. Need olenevad ka sellest, milliste ettevõtte toodete ja teenuste suhtes uued kohustused kehtima hakkavad.

Kuna LiPS-iga reguleeritavates valdkondades tegutsevad Eestis peamiselt väike- ja keskmise suurusega ettevõtted ning mikroettevõtted, jätavad paljud ettevõtted tõenäoliselt ebamõistlikule koormusele viidates ligipääsetavusnõuded täitmata ja neile ligipääsetavusnõuete rakendamisega lisakulu ei teki. Teenustega seotud mikroettevõtetele ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata. LiPS-i rakendamine suurendab tõenäoliselt ettevõtete halduskoormust, sest ettevõtjad peavad hindama oma toodete ja teenuste vastavust ligipääsetavusnõuetele, andma kinnituse ja täiendavat teavet toote või teenuse ligipääsetavuse kohta. Näiteks sideettevõtjate puhul rakenduvad kohustused väga paljudele teenustele ja toodetele, mistõttu on nende jaoks tegu väga suure projektiga nii rahalises kui töötundide mõttes. Lisaks toob täiendava halduskoormuse kaasa TTJA teavitamine ja põhjendamine seoses erandite kasutamisega.

Valdkondades, kus nõutud muudatusi realselt tehakse, on lisakulud üldiselt pigem tagasihoidlikud (juhendite tõlkimine, veebiplatvormil lisamooduli kasutamine) ja suuremat ressursi nõuab pigem veebide sisuline haldamine vastavalt sätestatud nõuetele.

Eelnõus sisalduvad nõuded kohalduvad ainult uutele toodetele, mis viiakse turule pärast 2025. aasta 28. juunit, ning alates 2025. aasta 28. juunist pakutavatele ja osutatavatele teenustele. Ettevõtjatel on tänu sellele umbes kolm aastat aega oma tooted ja teenused ligipääsetavusnõuetega kooskõlla viia või hinnata nõuete kohaldamise proportsionaalsust ja ebaproportsionaalsuse korral taotleda erandi kasutamist. Iseteenindusterminali, mida ettevõtja kasutab teenuse osutamiseks enne 2025. aasta 28. juunit, võib jätkuvalt kasutada sarnase teenuse

osutamiseks kuni selle majanduslikult kasuliku tööea lõpuni, kuid kõige kauem 20 aastat pärast selle kasutuselevõttu. Varem (alates 2025. aasta 28. juunist) välja vahetatud seadmed peavad vastama ligipääsetavusnõuetele.

Eelnõuga hõlbustatakse muu hulgas füüsiliste isikute juurdepääsu finantsteenustele, mis mõne funktsioonihäire tõttu võib muidu olla raskendatud või välistatud. See tähendab seda, et ka näiteks nägemis- või kuulmispuudega juriidilise isiku esindaja (kui füüsiline isik) saab ligipääsetavaid tooteid ja teenuseid kasutada vaatamata sellele, et ligipääsetavusnõuded kehtestatakse tarbijale mõeldud toodetele ja teenustele.

Seaduse kohaldamisalas olevate toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kehtestamine võib kaudselt mõjutada ka leibkondade toimetulekut. Seda juhul, kui sihtrühma kuuluv inimene on pidanud ligipääsematuse tõttu valima kallima alternatiivse toote või teenuse, samuti juhul, kui ligipääsetavusnõuete täitmise tõttu tõusevad toodete ja teenuste hinnad kõigile tarbijatele.

Kokkuvõttev hinnang mõju olulisusele

Määruse majanduskulu mõju ulatus ja sagedus on nii kogu majandusele kui konkreetses valdkondades väike, kuid mõju mõnele konkreetsele ettevõttele võib olla suur. Sihtrühma suurus on kõiki Eestis tegutsevaid ettevõtteid arvestades väike. Ebasoovitava mõjuna võib määruse rakendamine kaasa tuua toodete ja teenuste hinnatõusu. Samuti on oht, et kui väikeettevõtted peavad määruse nõuete täitmiseks suuri investeeringuid tegema, võivad nad olla sunnitud oma tegevuse lõpetama.

4.3. Mõju regionaalarengule

Transporditeenuse ligipääsetavuse suurendamine parandab kogu elanikkonna, eelkõige puudega inimeste ja eakate liikuvust, suurendades sellega inimeste heaks elukvaliteediks vajalike hüvede kättesaadavust. Transporditeenustele ligipääsetavusnõuete kehtestamine võimaldab nii puudega inimestel kui vanemaealistel tulla iseseisvamalt toime igapäevavajaduste rahuldamisega, sh kasutada teenuseid toimepiirkondade keskustes, mis omakorda toetab inimeste võimalusi osaleda aktiivsemalt igapäevaelus ja ettevõtluses, ning see väljendub ka piirkonna konkurentsivõimes ja majanduskasvus. Ühtlasi võimaldab ligipääsetavusnõuete kehtestamine tugevdada piirkondade sidustatust, inimressursi tõhusamat kasutamist ning erinevate (avalike) teenuste arendamist üle Eesti. Kuna aga transporditeenuse ligipääsetavust mõjutab lisaks infokeskkonnale ja teenustele ka füüsilise ruumi ligipääsetavus, mille parandamine eeldab valdkondadeülest koostööd ja terviklikku ligipääsetavuse poliitikat laiemalt, võib direktiivi tähenduses ligipääsetavuse tagamise mõju ulatust regionaalarengule hinnata keskmiseks.

Ligipääsetavusnõuded hakkavad kehtima kõikidele LiPS-iga reguleeritavaid teenuseid ja tooteid pakkuvatele ettevõtetele üle Eesti. Seega võib regionaalarengut mõjutada kaudselt ka teiste reguleerimisalas olevate seadmete ligipääsetavuse paranemine. Näiteks ühtlustub sularaha- ja makseautomaatidele ning iseteenindusterminalidele ligipääs üle Eesti. Kuna aga mõju on eeldatavasti vaid kaudne, siis detailsemat mõjuanalüüsi reguleerimisalas olevate teenuste ja toodete kohta ei tehta.

4.4. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele

LiPSi eelnõus ette nähtud turujärelevalvemehhanismi loomine ja käivitamine on ressursimahukas. Kuna määrus antakse LiPSis sisalduva volitusnormi alusel ning selles sätestatakse detailsed nõuded, mida ettevõtja järgima peab, on LiPSi eelnõus välja toodud kulud TTJA-le vaadeldavad ka käesoleva määruse eelnõu mõjudena. TTJA-l on vaja värvata täiendavaid järelevalveametnikke ning suurendada järelevalveametnike kompetentsi erivajadusega inimeste ja ligipääsetavuse küsimustes. Koormust suurendab turujärelevalveasutuse kohustus hinnata erandite asjakohasust. Kuna suur osa direktiiviga reguleeritavates valdkondades tegutsevatest ettevõtetest on väikese ja keskmise suurusega ettevõtted, on eeldatavalt ebaproportsionaalsuse erandit taotlevate ettevõtete

arv suur. Järelevalveasutuse loomisest tulenevat täiendavat rahalist koormust riigieelarvele on keeruline hinnata, sest eelnevalt on vaja täpsustada järelevalveasutuse ülesanded. Häirekeskus võtab kasutusele infotehnoloogilised lahendused, mille kaudu võimaldatakse kõigil, sh rahvusvahelise rändlusteenuse kasutajatel, võtta võrdselt ja tasuta ühendust Euroopa ühtse hädaabinumbri 112. Sealjuures tagatakse kahepoolne suhtlus Häirekeskuse ja ühenduse võtja vahel, reaajas tekstiedastuse võimalus ja ühenduse võtja asukohainfo kindlakstegemine. Praegu on hädaabinumbri 112 võimalik ühendust võtta telefonikõne või SMS-i teel. Täiendavate lahenduste kasutusele võtmine eeldab vastavat tehnilist võimekust nii ühenduse võtja (abivajaja) kui Häirekeskuse poolt. Esmased Häirekeskuse arenduskulud on seotud kahepoolse reaajas tekstiedastuse võimekuse loomise ja selle rakendamiseks vajalike hädaabiteadete menetlemise protseduuride täiendamise ja juurutamisega. Lisavõimaluste (nt videokõne) kasutusele võtmine sõltub ühenduse võtja tehnilisest võimekusest, nt kas võimekus on sidevahendis olemas ja telekommunikatsiooniettevõtte poolt toetatud või on vajalik eraldi luua täiesti uus platvorm (nt mobiilirakendus). Samuti valmivad esimesed hädaabiühenduse ligipääsetavust käsitlevad delegeeritud aktid alles 2022. aasta lõpus, mistõttu ei ole võimalik hinnata nende lahenduste loomisega kaasnevaid kulutusi. Siseministeriumi hinnangul vajab hädaabiühenduse täiendavate võimaluste loomine kindlasti olulisi lisainvesteeringuid, aga nende täpsem prognoosimine ilma täiendavate analüüside ja delegeeritud aktideta ei ole võimalik.

Transpordiameti hinnangul võivad kallineda teenuste ja toodetega seotud lepingud (kliientide iseteenindusarvutid, järjekorraautomaadid, makseterminalid teenindusbüroodes ja Maanteemuuseumis) ning suureneb ühistranspordi korraldamisega seotud eelarve kulu, kuna ühistranspordi korraldajatel lasub kohustus tagada nõuetele vastavad seadmed (iseteenindusterminalid, makseterminalid). Transpordisektoris toob ligipääsetavusnõuete kehtestamine lisakulusid kaasa ka transporditeenust osutavatele riigi osalusega ettevõtetele. Osapooled kinnitasid, et investeeringud on vajalikud, aga täpsemat rahalist koormust on ilma täiendava turu-uuringuta keeruline hinnata.

4.5. Koondmõju riigiasutuste, ettevõtjate ja/või kodanike halduskoormusele

Muudatustega kaasneb teatav mõju riigiasutuste, ettevõtjate ja/või kodanike halduskoormusele. Toodete puhul on täiendav koormus eelkõige välismaistel tootjatel ning Eesti ettevõtted peavad olema valmis võtma täiendavaid kohustusi eelkõige juhendite ja muu teabematerjali tõlkimise ning pakendite ja toodete märgistuse ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise tõttu. Euroopa Komisjon on hinnanud, et nimetatud toodete ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise kulud moodustavad 1% ettevõtte arenduskuludest ja iga-aastased jooksvad kulud kümnendiku sellest. E-kaubanduse teenuste puhul kaasnevad ettevõtetele enda veebilehtede ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise arendus- ja halduskulud. Euroopa Komisjoni hinnangu kohaselt on ligipääsetavusnõuetele vastava veebilehe loomine poolteist korda kallim ja iga-aastased kulud neli korda suuremad kui nõuetele mittevastavate veebilehtede puhul. Eestis tegutsevad e-kaubanduse valdkonnas valdavalt mikroettevõtted, kellele ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata, mistõttu neile ligipääsetavusnõuete rakendamisega lisakulu ei teki. Oma tagasisides on ettevõtjad välja toonud, et kaubandus- ja transpordisektoris arvestatakse osaliselt juba praegu erivajadusega inimestega. Näiteks on iseteeninduskassades loodud võimalus sooritada maksetehinguid häälvalikutega. Halduskoormuse puhul märgiti, et direktiivis välja toodud toodete ja teenustega seotud ettevõtjaid mõjutavad erinevad nõuded ning see suurendab ka nende halduskoormust, kuid täpsemaid mahtusid on praegu raske hinnata, kuna see eeldab tehnilise võimekuse tervikanalüüsi ettevõtte sees.

Finantsteenuse osutajad peavad tagama, et nende teenused oleksid tarbijale ligipääsetavad. Sellega kaasnevad n-ö otsesed kulud süsteemide arendamiseks ja nõuetega kooskõlla viimiseks. Lisaks võivad hiljem kaasneda veel täiendavad kulutused näiteks töötajate koolitustele. Iga teenuseosutaja peab viima eelnõu nõuetega vastavusse just selle teenuse, mida ta osutab, sh veebikeskkonna ja mobiilirakenduse, mille kaudu ta seda teenust pakub. Toodete (nt pangautomaadid, makseterminalid, mobiiltelefonid, arvutid ja selle tarkvara) vastavusse viimise kohustus on tootjal. Täpset maksumust, mis on vajalik vastavate arenduste tegemiseks, on praegu

keeruline hinnata, kuna see on iga turuosalise juba kasutatavatest tehnilistest vahenditest ja ulatusest, milles neid on vaja ligipäasetavusnõuete täitmiseks muuta.

Elektronilise side teenuse osutajad peavad tagama, et elektroonilise side teenused, sh hädaabiühendus, oleksid tarbijatele ligipäasetavad. Euroopa ühtsele hädaabinumbri 112 hädaabiühenduse kaudu saabunud teatele peab nõuetekohaselt vastama Häirekeskus, kasutades vastamisel samasuguseid sidevahendeid nagu teate saabumisel. See eeldab nii teenuse tööprotsesside kui ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogilisi arendustöid ja koolitusi. Praegu on halduskoormuse suurenemise ulatust ja selle maksumust keeruline hinnata, kuna see sõltub konkreetsetest lahendustest. Lahenduste analüüsimine on alles töös.

E-raamatute teenuse puhul püütakse juba praegu teha teenus nii kättesaadavaks kui vähegi võimalik, samas on suurim probleem ilmselt illustatsioonide ja muu graafilise info kirjeldamine. See muudab e-raamatud tehniliselt keerukamaks ja nende hinna kallimaks. Kuna Eesti ise e-lugereid ei tooda, on nende puhul täiendav koormus eelkõige välismaistel tootjatel. Ligipäasetavusnõuete rakendamisel on suur mõju kultuuri kättesaadavusele mitte ainult suurtes linnades, vaid regionaalselt, lugeja asukohast sõltumata.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Seadusega suureneb oluliselt TTJA järelevalvepädevus. Sellest tulenevalt on vajalikud täiendavad ressursid. Tinglikult pool tulevasest töömahust seisneb standarditega kehtestatud nõuete täitmise korrapärasel tehnilises mõõtmises. Selline seire vajab mittemanuaalseid ehk tarkvaralisi lahendusi. Teine pool töömahust seisneb juriidilises järelevalvetegevuses (seirega väljaselgitatud probleemide, sh ebaproportsionaalsusega põhjendatavate erisuste õiguslik hindamine, asutuste nõustamine, suhtlus rikkujatega, ettekirjutused ja nende täitmise kontroll). 2021. aasta algusest asuti tegema ettevalmistusi, et TTJA saaks võtta enda kanda avaliku teabe seaduse alusel kehtestatud veebilehe ja mobiilirakenduse pidamise nõuete³² kohase järelevalve, mida seni täitis Andmekaitse Inspeksioon. Sel eesmärgil eraldati rahandusministri 19. jaanuari 2021. a käskkirjaga nr 16 Vabariigi Valitsuse 2021. aasta reservi sihtotstarbelistest vahenditest 2021. aastal kavandatud üleriigilistest IKT jaotamata vahenditest üleriigilise tähtsusega digiriigi ja küberturvalisuse lisategevuste katteks MKM-i valitsemisalas TTJA-le 150 000 eurot käibemaksuta veebilehtede ja mobiilirakenduste järelevalve funktsiooni mehitamiseks ja kompetentsi loomiseks. Sama summa on TTJA-le ette nähtud ka 2022. ja 2023. aastaks ning sama vajadus püsib ka järgnevatel aastatel, kusjuures seoses direktiivi rakendamisega 2025. aastal on vajalik katta veel kahe täiendava ametikoha kulud, mis koos muude kuludega moodustab 195 000 eurot aastas. TTJA prognoosib, et kui planeeritud kulud on ette nähtud tööjõu ja teenuse osutamiseks vajalike vahendite tagamiseks (nt IT-arendused, tarkvaralitsentsid kontrolli tegemise hõlbustamiseks jne), siis lisaks nõustamisele suuremahuliste koolituste pakkumine sihtrühmale võib tähendada lisakulu 50 000 euro ulatuses aastas. Vajalike kulude katteks esitab RES2024–2027 protsessi taotluse MKM.

RES lisataotlus esitatakse perioodi 2024–2027 kohta järgmiselt:

	2024	2025	2026	2027
Tööjõukulud	72 500	145 000	145 000	145 000
Täiendavad kulud (koolitus-, lähetus-, teavitus-, töökoha- ja IT-kulud)	77 500	50 000	50 000	50 000
Eelarvevajadus kokku	150 000	195 000	195 000	195 000

Kui TTJA-le LiPS-i eelnõuga lisanduvate ülesannete täitmiseks RES-ist raha ei eraldata, ei ole võimalik teha järelevalvet isegi miinimummääras ehk kaebusepõhiselt, kuna kaebusepõhise järelevalve tegemine vajab samuti ressursi, sh pädevuse loomist järelevalveametisse, personali

³² Avaliku teabe seadus, § 32.

koolitamist jne. Siin on võimalik kasutada analoogiat avalike veebide ja mobiilirakenduste ligipääsetavuse järelevalvega, mis on kohaldamisalalt märksa kitsam ning millega tegeleb TTJA-s üks inimene, kuid võrdluses teiste liikmesriikidega on seda ilmselgelt vähe, kui on soov pakkuda lisaks seirele ka regulaarset juhendamist ja koolitamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 2022. aasta 28. juunil. Jõustumise kuupäeva valik on seotud LiPS-i kavandatud jõustumise ajaga, mis omakorda lähtub ligipääsetavuse direktiivi riigisisisesse õigusesse ülevõtmise kohustuse tähtpäevast (direktiivi art 31 lg 1).

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Siseministeeriumile ja Kultuuriministeeriumile eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.

Määruse eelnõu esitatakse arvamuse avaldamiseks Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidule (ITL), Eesti Puuetega Inimeste Kojale, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Rahvusringhäälingule, Eesti Meediaettevõtete Liidule, Eesti Ringhäälingute Liidule, Eesti Filmi Instituudile, Eesti Kirjastuste Liidule, Eesti Rahvusraamatukogule, Eesti Pimedate Raamatukogule, Eesti Digiraamatute Keskus OÜ-le, Tallinna Keskraamatukogule, MTÜ-le Eesti E-kaubanduse Liit, Eesti Kaubandus-Tööstuskajale, MTÜ-le Teenusmajanduse Koda, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon MTÜ-le, MTÜ-le Autoettevõtete Liit, Eesti Liinirongid AS-ile, AS-ile Eesti Raudtee, T grupp AS-ile, Eesti Taksoettevõtjate Liit MTÜ-le, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, AS-ile Tallinna Lennujaam, AS-ile Tallinna Sadam, AS-ile Saarte Liinid, MTÜ-le Eesti Sadamate Liit, AS-ile Ühisteenused, Transpordiametile, ITS Estonia transpordi innovatsiooni koostöövõrgustikule, Ridango AS-ile, AS-ile Eesti Post, AS-ile Cleveron, Itella Estonia OÜ-le, DPD Eesti AS-ile, Coop Eesti Keskühistule, DHL Estonia AS-ile, Eesti Pangaliidule, MTÜ-le Finance Estonia, Finantsinspeksioonile, AS-ile Swedbank, MTÜ-le Lastekaitse Liit, õiguskantslerile, MTÜ-le Ligipääsetavuse Foorum, SA-le Eesti Inimõiguste Keskus, TS Laevad OÜ-le, AS-ile Kihnu Veeteed ja Tuule Liinid OÜ-le.

Määruse eelnõu oli lisatud seaduseelnõu „Toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadus“ juurde rakendusakti kavandina.

Määruse teksti ja lisatud seletuskirja on tutvustatud huvirühmadele ning määruse kavandit on tutvustatud LiPS-i ette valmistanud töörühma töö käigus.